Uloga i zadaće revizije kod poslovnih banaka obveznika u sustavu sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma

Budja, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **RRiF College of Financial Management / RRiF Visoka škola za financijski menadžment**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:198:674164

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Repository of Final Examination Papers University of Applied Sciences RRiF - Final Examination Papers and Diploma Papers

RRIF VISOKA ŠKOLA ZA FINANCIJSKI MENADŽMENT ZAGREB

PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ RAČUNOVODSTVO I FINANCIJE

Petra Budja

ZAVRŠNI RAD

ULOGA I ZADAĆE UNUTARNJE REVIZIJE KOD POSLOVNIH BANAKA KAO OBVEZNIKA U SUSTAVU SPRJEČAVANJA PRANJA NOVCA I FINANCIRANJA TERORIZMA

Zagreb, 2018.

RRiF VISOKA ŠKOLA ZA FINANCIJSKI MENADŽMENT ZAGREB
PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ RAČUNOVODSTVO I FINANCIJE

ZAVRŠNI RAD

ULOGA I ZADAĆE UNUTARNJE REVIZIJE KOD POSLOVNIH BANAKA KAO OBVEZNIKA U SUSTAVU SPRJEČAVANJA PRANJA NOVCA I FINANCIRANJA TERORIZMA

Petra Budja

Matični broj studenta: 251/09-I

Mentor: Anamarija Wagner
dipl.oec., predavač

Zagreb, 2018.

ZAHVALA

Zahvaljujem se profesorici Anamariji Wagner dipl.oec što je kao mentorica svojim konstruktivnim komentarima i izdvojenom vremenu pružila stručnu pomoć prilikom izrade ovog završnog rada.

Također hvala svim profesorima i zaposlenicima Visoke škole RRIF koji su pridonijeli mom studentskom putu svojim savjetima i pruženom znanju te podršci u svakom trenutku.

Na kraju, zahvaljujem se Tanji i Kruni koji su vjerovali i bili uz mene i koji su ovaj završni rad željno iščekivali svih ovih godina.

NASLOV

ULOGA I ZADAĆE UNUTARNJE REVIZIJE KOD POSLOVNIH BANAKA KAO OBVEZNIKA U SUSTAVU SPRJEČAVANJA PRANJA NOVCA I FINANCIRANJA TERORIZMA

SAŽETAK

U ovom radu obrađena je tema izloženosti rizicima, posebno financijskim prijevarama uposlovnim bankama. Pred poslovne banke stavlja se preventivno djelovanje unutarnje revizije kao jednu od najznačajnijih funkcija. Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma i međunarodni standardi definiraju metode i tehnike u bankarskom poslovanju koje se poduzimaju u svrhu otkrivanja i sprječavanja aktivnosti pranja novca i financiranja terorizma. Rad pokazuje kako razumijevanje porijekla, rasta i otkrivanja prijevara dovodi do prevencije i odvraćanja od prijevara. Prikazano je kako poslovne banke u prevenciji primjenjuju strategije obrane uz razvijene sustave signalizacije te kojim metodama i tehnikama pristupaju otkrivanju prijevare kada je ona već napravljena. Kako bi se osigurala učinkovita primjena svih metoda i tehnika iznimno je važna kontinuirana edukacija svih zaposlenika. Uspostavljanjem adekvatnog informacijskog sustava omogućava se sigurno praćenje aktivnosti na području sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma.

KLJUČNE RIJEČI

Poslovna banka
Unutarnja revizija
Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma
Dubinska analiza
Lista indikatora

TITLE

THE ROLE AND RESPONSIBILITIES OF INTERNAL AUDIT FUNCTION IN BANKS AS OBLIGED ENTITIES IN SYSTEM OF THE PREVENTION OF MONEY LAUNDERING AND TERRORIST FINANCING

SUMMARY

In this paper I explain how exposure to risks jeopardizing daily business, particularly the risks of financial fraud and how internal audit preventive actions as one of the most important functions in the bank. The Law on Prevention of Money laundering and the financing of terrorism and international standards define methods and techniques in banking operations undertaken to detect and prevent money laundering and terrorist financing activities. This paper shows that understanding the origin, growth and detection of fraud leads to prevention and deterrence of fraud. It is shown how banks in preventing apply defence strategies with developed signaling systems and with which methods and techniques are they approach to detection of fraud when fraud has already been made. In order to ensure effective application of all methods and techniques, continuous education of all employees is extremely important. The establishment of an adequate information system enables safe monitoring of activities in the area of preventing money laundering and terrorism financing.

KEY WORDS

Bank
Internal audit
The law on the prevention of money laundering and terrorist financing
Due diligence
Indicators list

SADRŽAJ

1. UVOD 1
2. POJMOVNO ODREĐIVANJE UNUTARNJE REVIZIJE 3
2.1. Proces provedbe unutarnje revizije 7
2.1.1. Planiranje unutarnje revizije 9
2.1.2. Prikupljanje, ispitivanje i procjena informacija 10
2.1.3. Izvještavanje o rezultatima provedenih ispitivanja 13
2.1.4. Praćenje rezultata unutarnjih revizija 15
3. UNUTARNJA REVIZIJA U POSLOVNIM BANKAMA 17
3.1. Obveze unutarnje revizije 19
3.2. Položaj unutarnje revizije u organizacijskoj strukturi poslovnih banaka 21
3.2.1. Primjer poslovnog modela unutarnje revizije u poslovnim bankama 22
3.3. Zakonsko reguliranje unutarnje revizije poslovnih banaka 25
3.4. Baselski odbor za nadzor poslovnih banaka i Banka za međunarodne namire 26
3.4.1. Baselski odbor za nadzor poslovnih banaka 26
3.4.2. Banka za međunarodne namire (BIS) 27
4. ZNAČAJ REVIZIJE U SPRJEČAVANJU PRIJEVARA I PRANJA NOVCA U POSLOVNIM BANKAMA 29
4.1. Korištene metode i tehnike revizora u otkrivanju financijskih prijevara 34
4.2. Pristup poslovnih banaka prevenciji prijevara i pranja novca 40
5. ZAKLJUČAK 53
Popis literature 55
Popis grafikona, slika i tablica 57

1. UVOD

Sve su organizacije, bez obzira na svoju veličinu i djelatnost, odnosno veću ili manju dugoročnu uspješnost, svakodnevno izložene širokom spektru rizika koji ugrožavaju stabilnost njihovog poslovanja u postojećoj i budućoj okolini. Izloženost organizacija rizicima posebice je naglašena u razdobljima obilježenim značajnim poremećajima, bilo da su oni gospodarske, političke ili druge naravi, i nesigurnostima u okruženju, budući da isti imaju dodatan negativan učinak na stupanj rizika kojima su organizacije izložene u svom poslovanju. S obzirom na današnje uvjete poslovanja, od iznimne važnosti postaje preventivno djelovanje unutarnje revizije u poduzeću.

Financijske prijevare, uključujući pranje novca, predstavljaju ozbiljan problem u današnjem poslovnom svijetu. Banke kao najznačajnije financijske institucije posebno su izložene riziku prijevare i polako, ali sigurno pribjegavaju novim rješenjima u toj borbi. Računovodstvena djelatnost iznjedrila je novu profesiju, tzv. forenzično računovodstvo. Uloga revizije u poslovanju više je usmjerena na unaprjeđenje kvalitete rada organizacije. Novi forenzični odjeli primarno su orijentirani na otkrivanje i sprječavanje prijevara u bankovnom poslovanju. Postoje brojni pristupi, ali se ističu različite razine dubinskih analiza, rudarenje podataka i informatička rješenja koja generiraju upozoravajuće signale. Vjeruje se da će najveći napori u budućnosti biti usmjereni na napade računalnih sustava.

Predmet rada jest razmatranje prijevara i pranja novca u najznačajnijim financijskim institucijama odnosno poslovnim bankama. Cilj rada je predstaviti financijske prijetnje, odnosno prijevare s kojima se globalna ekonomska scena suočava te ujedno predočiti načine njihove prevencije danas i u bliskoj budućnosti. U središtu pažnje su poslovne banke te je u toj domeni namjera prezentirati konkretne mehanizme kojima poslovne banke preživljavaju sve veći pritisak prevaranata.

Rad se sastoji od dva dijela. U prvom dijelu rada je opisan opći pojam unutarnje revizije, načini prikupljanja ispitivanja i procjene prikupljenih informacija u procesu rada unutarnjih revizora te njihovo izvještavanje i praćenje rezultata njihova rada. Poseban naglasak u ovom dijelu rada stavljen je na unutarnju reviziju u poslovnim bankama koji se razlikuje od drugih područja unutarnje revizije. U drugom dijelu rada je pažnja usmjerena na procese sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma u poslovnim bankama. U ovom dijelu rada obrađene su metode i tehnike definirane Zakonom o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma i međunarodnim standardima te mjere i radnje u bankarskom poslovanju koje je potrebno poduzeti u svrhu sprječavanja i otkrivanja aktivnosti pranja novca i financiranja terorizma. Zakonski definirane mjere obveznicima su prilikom obavljanja svojih djelatnosti dužni provoditi kroz procjenjivanje rizika od zloupotrebe pranja novca i financiranja terorizma za stranku, poslovni odnos, transakciju ili proizvod; dubinsku analizu stranke, imenovati ovlaštenu osobu i njenog zamjenika; redovitu edukaciju zaposlenika; redovitu unutarnju reviziju; kreirati i pratiti listu indikatora za prepoznavanje sumnjivih aktivnosti; dostavljati nadležnoj instituciji propisane i na zahtjev zatražene podatke, informacije i dokumentaciju; osigurati zaštitu i čuvanje podataka te vođenje propisanih evidencija; uspostaviti odgovarajući informacijski sustav i provoditi sve druge zadaće sukladne zakonskim okvirima.

Na kraju rada iznesena su zaključna razmatranja koja povezuju rad unutarnjih revizora u poslovnim bankama prilikom provedbe metoda i tehnika sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma s aspekta sustava prevencije s primarnom zadaćom spriječavanja zloupotrebe financijskog sustava za aktivnosti pranja novca i financiranja terorizma.

2. POJMOVNO ODREĐIVANJE UNUTARNJE REVIZIJE

U poslovanju velikih, diversificiranih i decentraliziranih poslovnih organizacija postavlja se pitanje o učinkovitosti unutarnjeg nadzora. „*Interni nadzor obavlja se unutar granica nekog poslovnog sustava ili organizacije poradi praćenja ostvarivanja unaprijed postavljenih ciljeva i predlaganja korektivnih akcija u slučaju odstupanja od tih ciljeva. Tri su temeljna oblika internog nadzora i to: interna kontrola, interna revizija i kontroling.*“[1]

Da bi se razumio cjelokupni proces unutarnje revizije potrebno je poznavati proces i svrhu unutarnje kontrole. „*Internu kontrolu čine metode i postupci ugrađeni u organizaciju poduzeća, a usvojeni od managementa, kako bi osigurali neometano djelovanje svih poslovnih funkcija poduzeća.*“[2] Unutarnja kontrola nije sama sebi svrhom, već je usmjerena na postizanje određenih ciljeva, a da bi to ostvarila prožima cijelu organizaciju i provode ju ljudi na svim razinama u organizaciji. Jasno je da unutarnja kontrola obuhvaća čitav niz mjera i postupaka ugrađenih u poslovni proces poduzeća te predstavlja mjerilo i korekciju izvršenja kako bi se planirani ciljevi poduzeća ostvarili. U suvremenoj teoriji organizacije unutarnja kontrola se smatra temeljnom funkcijom menadžmenta na svim razinama.

Kako je menadžment odgovoran za organiziranje i uspostavljane sustava unutarnjih kontrola, u velikim poslovnim sustavima upitna je dostatnost samo ovakvog oblika nadzora pa se teži višem i cjelovitijem sustavu unutarnjeg nadzora, a odgovor na takve izazove daje untarnja revizija.

„*Interna revizija neovisno je i objektivno jamstvo i savjetnička aktivnost koja se rukovodi filozofijom dodane vrijednosti s namjerom poboljšanja poslovanja organizacije. Ona pomaže organizaciji u ispunjavanju njezinih ciljeva sistematičnim i na disciplini utemeljenim pristupom procjenjivanja djelotvornosti upravljanja rizicima organizacije, kontrole i korporativnog upravljanja.*“[3]

---

[1] Tušek, B. i Žager, L. (2008). Revizija. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika. str. 266.
[2] Tušek, B. (1998). Istraživanje uloge revizije u procesu upravljana poduzećem. Magistarski rad. Zagreb: Ekonomski fakultet. str. 57.
[3] Tušek, B. i Žager, L. (2008). Revizija. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika. str. 280.

Pojmovno određenje unutarnje revizije ukazuje i na njezine temeljne značajke, a to su:[4]

- unutarnju reviziju provode osobe zaposlene u poduzeću čije se poslovanje ocjenjuje,
- radi se o neovisnoj funkciji ispitivanja, prosuđivanja i ocjenjivanja, bez bilo kakvih ograničenja ili restrikcija na prosudbu unutarnjeg revizora,
- sve aktivnosti poduzeća spadaju u djelokrug rada unutarnjeg revidiranja,
- unutarnja revizija se organizira kao podrška i pomoć managementu i organizaciji u cjelini, pa je stoga savjetodavna (štabna), a ne linijska funkcija poduzeća.

Unutarnja revizija usmjerena je na ispitivanje i ocjenu poslovanja te na razvoj i povećanje uspješnosti organizacije u cjelini. Ona bi trebala ispitivati i ocjenjivati funkcioniranje čitavog poslovnog sustava te dati mišljenje i prijedloge kako poboljšati poslovanje. Unutarnja revizija utvrđuje pouzdanost, realnost i integritet financijskih izvještaja i operativnih informacija koje dolaze iz različitih organizacijskih dijelova. Na temelju tih informacija se zatim donose odgovarajuće poslovne odluke na svim razinama upravljanja koje koriste menadžeri na svim razinama. Prema tome, osnovni zadatak unutarnje revizije je zaštita interesa vlasnika kapitala te stvaranje pouzdane informacijske podloge na temelju koje se donose racionalne odluke. Kod unutarnje revizije ipak je važnije poboljšanje različitih poslovnih funkcija u poduzeću nego izražavanje mišljenja o tome da li su financijski izvještaji objektivni i realni.

Prema svemu navedenom vidljivo je da je objekt unutarnje revizije cjelokupno poslovanje poduzeća. Predmet unutarnje revizije opisuje se kao stupanj usklađenosti poslovanja poduzeća s unaprijed postavljenim kriterijima. Nakon obavljene revizije unutarnji revizori dostavljaju svoje izvješće određenim razinama menadžmenta, a kvaliteta tog izvješća bitno zavisi od pravilnog određivanja kriterija ocjene poslovanja i definiranja postupaka ocjene tog poslovanja. *„Kriteriji za ocjenu su: ciljevi i politike poduzeća, zakonski propisi i ostala pravila na razini promatranog poduzeća. Postupak ispitivanja usklađenosti poslovanja s navedenim kriterijima definiran je: standardima interne revizije, kodeksom etike internih revizora i pravilima odbora za reviziju.“*[5]

---

[4] Tušek, B. (2000). Revizija u funkciji poslovnog odlučivanja i upravljanja. Doktorska disertacija. Zagreb: Ekonomski fakultet. str. 83.

[5] Sever Mališ, S., Tušek, B. i Žager, L. (2012). Revizija: načela, standardi, postupci. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika. str. 81-82.

Profesionalno obavljanje revizijskog posla nije moguće bez dobro oblikovanog i razrađenog profesionalnog okvira unutarnje revizije. Stoga su veliki napori uloženi u oblikovanje i razradu cjelokupnog Međunarodnog okvira profesionalnog djelovanja unutarnjeg revizora (International Professional Practices Framework – IPPF) kojeg je u siječnju 2009. godine objavio Institut unutarnjih revizora (Institute of Internal Auditors – IIA). IPPF je osmišljen da bi se na primjeren način i na jednom mjestu objedinile sve postojeće smjernice za obavljanje unutarnje revizije. Međunarodni okvir sadrži dvije vrste smjernica, kako je vidljivo na slici broj 1, obvezujuće i snažno preporučene.

Slika 1: **Međunarodni okvir profesionalnog djelovanja unutarnjeg revizora**

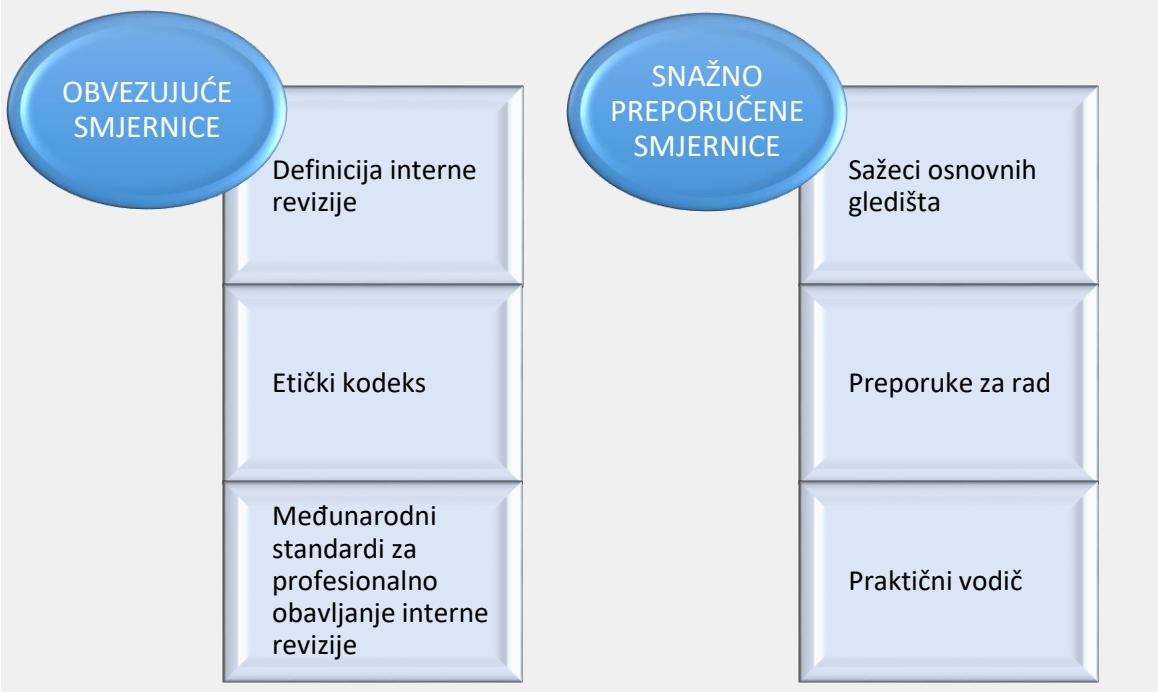

Izvor: Tušek, B. (2010). Upravljanje funkcijom interne revizije. Računovodstvo i financije. str. 51.

Obvezujuće smjernice općenitijeg su sadržaja da bi njihova primjena mogla biti sveobuhvatna. Zahtjevi koji su sadržani u Obvezujućim smjernicama smatraju se obveznim za efikasno ostvarivanje obveza, ovlasti i odgovornosti unutarnje revizije.

Etički kodeks ima svrhu promicati etičku kulturu u području unutarnje revizije i sastoji se od dva dijela:

1. *„Načela – koja su relevantna za profesiju i praksu interne revizije, i*
2. *Pravila ponašanja – koja opisuju norme ponašanja čije se poštivanje očekuje od internih revizora. Ta su pravila pomoć u primjeni Načela u praksi te im je namjera služiti kao vodič u etičkom ponašanju internih revizora.“*[6]

Međunarodni standardi za profesionalno obavljanje unutarnje revizije su najznačajniji dio IPPF-a. Temeljna svrha standarda unutarnje revizije je osigurati razumijevanje uloge i dužnosti unutarnje revizije, uspostaviti stručnu podlogu za njezinu provedbu i zaštititi dignitet profesije. Standardi za profesionalno obavljanje unutarnje revizije podijeljeni su u tri skupine:

1. *„Standardi obilježja interne revizije – postavljaju određene zahtjeve na internog revizora kao osobu koja je zaposlena u odjelu interne revizije, ali i na sam odjel interne revizije kao organizacijski dio poslovnog subjekta.*
2. *Standardi obavljanja interne revizije – obuhvaćaju skup načela, pravila i zahtijeva značajnih za provedbu samog postupka interne revizije.*
3. *Standardi primjene – proširuju prethodne dvije skupine standarda te pružaju smjernice koje se mogu primijeniti na određene zadatke, a podijeljeni su u dvije skupine i to na Standarde primjene za angažiranje s izražavanjem uvjerenja i Standardi primjene za aktivnosti savjetovanja.“*[7]

Snažno preporučene smjernice, kao sastavni dio IPPF-a, nisu obvezne već su razvijene tako da pruže širok izbor primjenjivih rješenja u nekim specifičnim situacijama te se koriste kao vodič. Sažeci osnovnih gledišta pomažu širokoj lepezi zainteresiranih strana, uključujući i one koji nisu u struci unutarnje revizije, u razumijevanju bitnih pitanja u svezi s korporativnim upravljanjem, rizikom ili kontrolom i u razgraničavanju s tim povezanih uloga i odgovornosti unutarnje revizije. Preporuke za rad pomažu unutarnjim revizorima u primjeni Definicije unutarnje revizije, Etičkog kodeksa i Standarda i promicanju dobre

[6] Tušek, B. i Žager, L. (2008). Revizija. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika. str. 300.

[7] Tušek, B. i Žager, L. (2008). Revizija. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika. str. 284-288.

prakse. Preporuke za rad bave se pristupom unutarnje revizije, njezinim metodologijama i razmatranjima, ali ne opisuju detaljno same procese i procedure. One uključuju praksu u svezi s međunarodnim i domaćim pitanjima te pitanja u svezi s djelatnosti, specifične vrste angažmana i zakonska ili regulatorna pitanja. Priručnici daju detaljne smjernice za obavljanje unutarnje revizije. Oni uključuju detaljne procese i procedure, poput alata i tehnika, programa i stupnjevanih pristupa, uključujući primjere očekivanih rezultata.“[8]

2.1. Proces provedbe unutarnje revizije

U revizijskoj se literaturi, kao i u praksi, navode različiti pristupi provedbe unutarnje revizije, a nakon razmatranja teorijskih smjernica unutarnje revizije, važno je utvrditi odnosno analizirati cjelokupni proces obavljanja unutarnje revizije kojim bi se nastojala osigurati uspješnost ostvarivanja svih njezinih ciljeva i uloge u poduzeću. Kroz zahtjeve okoline i ciljeve unutar poduzeća, koje svaka organizacija stavlja ispred sebe, moguće je odrediti revizijsku potrebu koja bi ujedno definirala sadržaj i opseg revizijskih poslova te aktivnosti unutarnjih revizora.

Naime, neosporno je kako se sve aktivnosti unutarnjeg revizora moraju provoditi sukladno sa standardima unutarnje revizije, kodeksom profesionalne etike, i drugim unutarnjim pravilima.

Kako bi neka organizacija mogla definirati koji će revizijski pristup usvojiti prethodno je potrebno analizirati ključne čimbenike koji bi mogli utjecati na uspješnost same provedbe, kao što su primjerice profesionalna prosudba unutarnjih revizora, zahtjevi menadžmenta, stečeno praktično iskustvo i pravila odbora za reviziju. (slika 2.)[9]

[8] Institut internih revizora (2009). Međunarodni okvir profesionalnog djelovanja. Zagreb: Hrvatski institut internih revizora.
[9] Tušek, B. i Žager, L. (2008). Revizija. Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, str. 323.

Slika 2: **Najznačajniji čimbenici koji utječu na usvojeni pristup obavljanja unutarnje revizije**

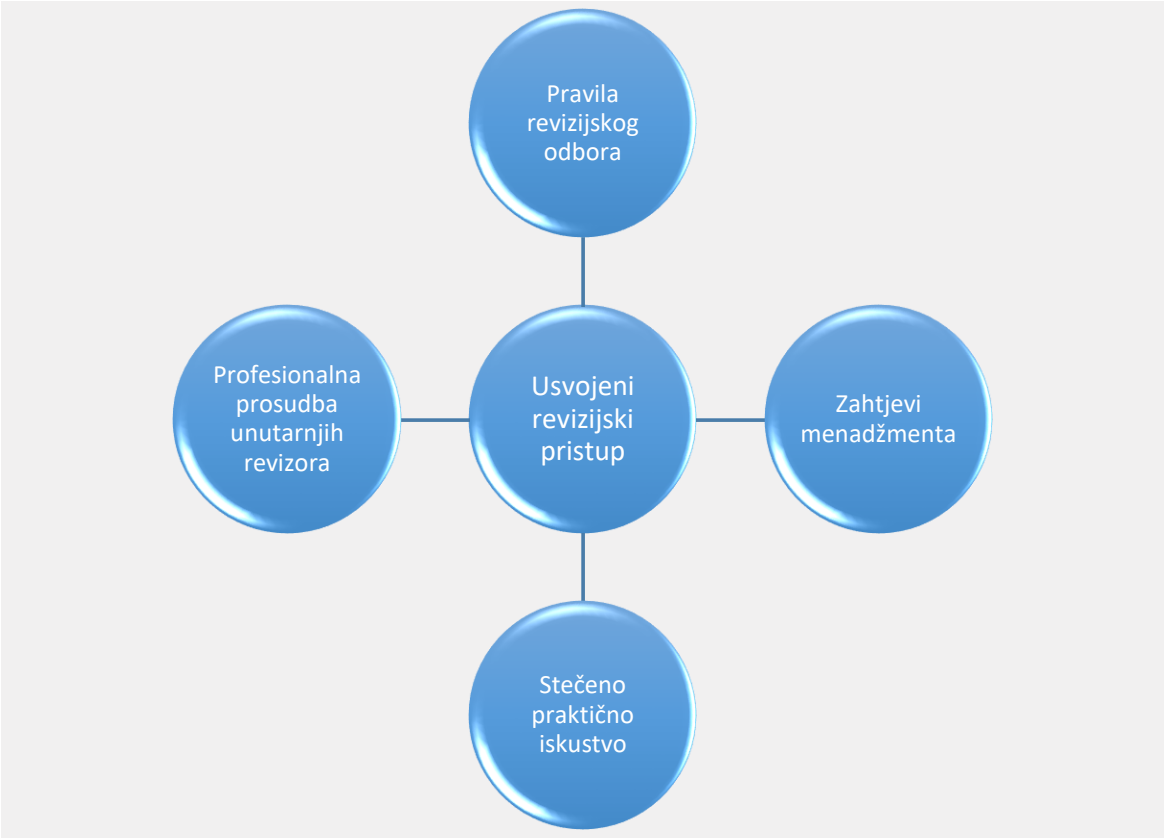

Izvor: Tušek, B. i Žager, L. (2008). Revizija. Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, str. 323.

S obzirom na navedeno može se govoriti o sljedećim fazama unutarnje revizije:

1. Planiranje unutarnje revizije
2. Prikupljanje, ispitivanje i procjena informacija
3. Izvještavanje o rezultatima provedenih ispitivanja
4. Praćenje rezultata unutarnjih revizija.

2.1.1. Planiranje unutarnje revizije

Kako bi unutarnji revizor osigurao što veću učinkovitost revizijskih postupaka te što bolje uskladio rad odjela unutarnje revizije sa zaposlenicima iz drugih organizacijskih jedinica, nužan je planski pristup obavljanju unutarnje revizije. Kako poslovanje poduzeća postaje sve složenije, tako se i sve više pojačava potreba za planiranjem unutarnje revizije.

Sukladno standardima unutarnje revizije, posao unutarnje revizije mora biti planiran, kontroliran i na odgovarajući način dokumentiran u svrhu utvrđivanja prioriteta, oblikovanja i ostvarivanja ciljeva te efikasne alokacije i korištenja ograničenih revizijskih resursa.[10] Planiranje unutarnje revizije treba obuhvatiti dvije međusobno povezane razine: planiranje na razini odjela unutarnje revizije prilikom čega se određuje i usmjerava vrsta, opseg i vremenski raspored aktivnosti u okviru planova svake pojedinačne revizije i planiranje na razini pojedinačnih revizijskih projekata. Naposljetku, proces planiranja unutarnje revizije treba usmjeriti ka utvrđivanju ciljeva i djelokruga rada unutarnje revizije, razvijanje programa rada, planiranje kadrova i potrebnih financijskih sredstava te izvješćivanje o rezultatima rada.

Proces planiranja unutarnje revizije najčešće obuhvaća sljedeće aktivnosti:

1. *utvrđivanje ciljeva i djelokruga rada unutarnje revizije,*
2. *prikupljanje informacija o aktivnostima koje se ispituju,*
3. *utvrđivanje potrebnih resursa za obavljanje unutarnje revizije,*
4. *suradnju svih pojedinaca koji bi trebali biti upoznati s obavljanjem unutarnje revizije,*
5. *provođenje ispitivanja na mjestu događaja radi upoznavanja aktivnosti i ugrađenih kontrola, odnosno identifikacije područja revizije te radi dobivanja obrazloženja i sugestija ispitanika,*
6. *razvijanje programa revizije,*
7. *utvrđivanje kako, kada i kome priopćiti rezultate revizijskog ispitivanja,*
8. *pribavljanje odobrenja plana unutarnje revizije*[11]

Plan odjela unutarnje revizije može biti sastavljen kao:

1. *dugoročni ili strateški plan za trogodišnje ili petogodišnje razdoblje, i*

[10] Spencer Pickett, K. H. (2010). The Internal Auditing Handbook. Chichester: John Wiley & Sons Ltd. str. 178.
[11] Tušek, B. (2001). Revizija – Instrument poslovnog odlučivanja. Zagreb: TEB Poslovno savjetovanje. str. 207.

2. *kratkoročni plan, najčešće sastavljen za jednogodišnje razdoblje ili za kraća kvartalna ili mjesečna razdoblja.*[12]

Naposljetku, godišnji plan prethodi pojedinačnom (funkcionalnom) planu koji sadrži osnovne revizijske postupke, a koji su razrađeni u programima revizije, vremenskom rasporedu obavljanja određenih aktivnosti te potrebnom pomoćnom osoblju.

Program unutarnje revizije (eng. Internal audit programs) detaljnije obrađuje postupke potrebne za realizaciju plana revizije.

„Sadržajni elementi koje bi trebao uključivati svaki program su naslov, početna izjava te specifikacija revizijskih postupaka po ciljevima i područjima revizije."[13]

Završna faza planiranja svakako je pribaviti odobrenje plana unutarnje revizije potpisanog od strane rukovoditelja odjele unutarnje revizije i menadžmenta ili odbora za reviziju. Budući da ciljevi društva definiraju što ono želi postići, a uspjehu istog prethodi ispunjenje zadanih ciljeva, misija unutarnje revizije je pomoći svojim radom menadžmentu u ostvarivanju zadanih poslovnih ciljeva.

2.1.2. Prikupljanje, ispitivanje i procjena informacija

Nastavno na fazu planiranja revizije, tim unutarnjih revizora zadužen za provedbu unutarnje revizije pristupit će sljedećoj fazi provedbe u sklopu koje će prikupiti, ispitati i procijeniti informacije značajne za provedbu unutarnje revizije, te će se pritom koristiti brojnim pristupima i metodama.

Nadalje, pristupi kojima se unutarnji revizori koriste mogu se svrstati u dvije skupine:

a) transakcijski pristup, i
b) sustavni pristup.

Osnovne razlike između dva navedena pristupa ogledaju se u procjeni uspješnosti rada unutarnjeg revizora u transakcijskom pristupu pri čemu se kriterij procjene svodi na količinu te jesu li ustanovljene pogreške u poslovanju poduzeća važne, dok se kod sustavnog pristupa oslanja na pomoć i podršku menadžmentu u oblikovanju i provedbi cjelovitog i učinkovitog sustava unutarnjih kontrola koji pokriva elemente ulaza, procesa i izlaza.

---

[12] Spencer Pickett, K. H. (2010). The Internal Auditing Handbook. Chichester: John Wiley & Sons Ltd. str. 182.

[13] Fonorow, M. S. Internal Auditor's Manual and Guide. New Yersey: Englewood Cliffs, Prentice Hall. str. 116.

Najčešći transakcijski pristupi obavljanju unutarnje revizije, spominjani u literaturi te primjenjivani u praksi, jesu verifikacijski pristup (*verification approach*) i vouching pristup (*vouching approach*).[14] Verifikacijski pristup podrazumijeva korištenje odgovarajućih metoda kako bi potvrdio stanje objekta koji ispituje, odnosno utvrdio odstupanje predočenog stanja sa stvarnim, činjeničnim stanjem. Verifikacijom se također utvrđuje postojanje, vlasništvo, vrijednost ili efikasna alokacija resursa. Ovaj pristup prikupljanja revizijskih dokaza najčešće upotrebljavaju vanjski revizori, ali i unutarnji.
Nadalje, vouching pristup ili testiranje odabir i provjera *(ticking and checking)* koristi se češće u reviziji poslovanja. Ključno je da unutarnji revizor metodom uzorka odabire neki poslovni događaj i provodi testiranje od početka do završetka transakcije kako bi utvrdio je li proces ispravan.

Određeni ciljevi mogu biti ostvarivi jedino uz prethodno snimanje sustava unutarnjih kontrola, odnosno funkcioniraju li one na ispravan način te u konačnici predočiti opravdavaju li svoju svrhu. Na tom putu od vrlo visoke važnosti predstoji definiranje glavnih tehnika i metoda unutarnje revizije koje će biti primjenjive u određenom slučaju što također podrazumijeva sastavljanje radne dokumentacije unutarnjeg revizora iz koje bi bila vidljiva realizacija unaprijed definiranog plana i programa.

Po završetku prikupljanja informacija, bilo temeljem pregleda prikupljene dokumentacije ili drugih metoda, tim unutarnjih revizora pristupit će ispitivanju prikupljenih informacija.

Temeljne metode za ispitivanje prikupljenih informacija najčešće korištene od strane unutarnjih revizora uključuju: [15]

1. Bilješke *(Narrative notes)* koje jednostavno dokumentiraju činjenice koje se tiču funkcioniranja sustava. Prednost navedenog pristupa proizlazi iz opisnog razjašnjavanja sustava te istovremenog otkrivanja slabosti temeljem komentara i napomena koje se u njima navode.
2. Dijagrami toka *(Flowcharts)* grafički su prikazi aktivnosti koje se odvijaju prilikom izvršenja nekog posla[16] Uobičajeno se koriste sljedeći dijagrami:

– dijagrami toka dokumenata *(document flowchart)*
– dijagrami toka informacija *(inforamtion flowchart)*

[14] Chambers, A. D., Selim, G. M. i Vinten, G., (1993). Internal Auditing. London: Pitman Publishing. str. 92-96.
[15] Tušek, B. i Žager, L. (2008). Revizija. Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika. str. 358-360.
[16] Buble, M. (1995). Metodika projektiranja organizacije. Split: Ekonomski fakultet Split. str. 193.

Prednost dijagrama toka dokumenata je u lakoj pripremi zbog čega proizlazi i njegova češća primjena. Funkcionira na način da se svi dokumenti prate od početka do kraja, a istovremeno se prikazuju svi postupci i kontrole ugrađene u sustav, dok je dijagram toka informacija suprotan te polazi od kraja ka početku.

Dokumentacija unutarnjeg revizora obuhvaća mnoštvo dokumenata i radnih spisa prikupljenih tijekom cijelog procesa unutarnje revizije. Radni spisi pružaju: dokaz o informacijama koje se ispituju i ocjenjuju, revizijskim metodama i tehnikama koje su se koristile tijekom ispitivanja te služe kao podloga za revizorove konačne zaključke i nalaze.[17] Radna je dokumentacija svakako i sredstvo komunikacije između unutarnjeg revizora, revizijskih timova te rukovoditelja odjela unutarnje revizije koja sadrži stalne (opće informacije i dokumente, sažetak, komentare) i tekuće registre (radni spisi, revizorovo izvješće).

3. Upitnici o unutarnjoj kontroli *(Internal Control Questionnaires)* podrazumijevaju ispitivanje o funkcioniranju sustava unutarnjih kontrola te isticanje prednosti i nedostataka kontrola ugrađenih unutar sustava. U praksi se koriste sljedeće vrste upitnika:
   - upitnici za opisivanje sustava unutarnje kontrole *(Internal Control Questionnaires- ICQ)* čija je svrha ispitati postojanje kontrola koje su sukladne s kontrolnim ciljevima koji se žele ostvariti
   - upitnici za procjenu sustava unutarnje kontrole *(Internal Control Evaluation Questionnaires-ICEQ)* čija je svrha ispitati postojanje i funkcioniranje već ugrađenih kontrola koje se koriste preventivno ili kako bi detektirale nepravilnosti, pogreške ili propuste.
4. Intervju *(Audit Interviewing)* je prikupljanje informacija temeljem pojedinačnog usmenog ispitivanja ispitanika, a radi utvrđivanja činjeničnog stanja sustava.

Prikupljanje, ispitivanje i procjenjivanje informacija obavlja se testiranjem kojim revizor potvrđuje ili ne potvrđuje svoje inicijalno mišljenje o sustavu unutarnjih kontrola. Nastavno na navedeno unutarnji revizor najčešće provodi sljedeće vrste testova:[18]

[17] Lewis, P. (1998). Internal Qulity System Auditing. Columbs. Ohio: Greyden Press. str. 74.
[18] Tušek, B. (2001). Revizija: Instrument poslovnog odlučivanja. Zagreb: TEB Poslovno savjetovanje. str. 235-236.

- testovi upoznavanja ili snimanja sustava *(walk through systems)* - provode se u preliminarnoj fazi upoznavanja poduzeća te su temelj oblikovanja ostalih vrsta testova. Provode se tehnikom intervjua prilikom čega se dobivene informacije provjeravaju odabirom manjeg uzorka i testiranjem.
- testovi podudarnosti ili suglasja *(compliance)* – potvrđuju primjenu ugrađenih kontrolnih mehanizama koji su predmet ispitivanja. Ukoliko postoji odstupanje kontrolnih mehanizama, isto je potrebno dokazati te dokumentirati dokaznim testovima.
- dokazni testovi *(substantive)* – svrha im je dokazati ostvaruju li se ciljevi unutarnje kontrole.
- dvonamjenski testovi (*dual purpose*) – predstavljaju kombinaciju navedenih testova podudarnosti, odnosno dokaznih testova.

2.1.3. Izvještavanje o rezultatima provedenih ispitivanja

Nakon prikupljanja dovoljno odgovarajućih revizijskih dokaza, slijedi faza sastavljanja i prezentiranja izvješća unutarnje revizije. Samo izvješće konačan je rezultat ili proizvod cjelokupnog procesa revizijskog ispitivanja. Pretpostavka je kvalitetnog procesa izvješćivanja o rezultatima ispitivanja, uključenosti menadžmenta i ispitanika u svim fazama procesa unutarnje revizije. Proces izvješćivanja započinje planom unutarnje revizije temeljem prethodno utvrđenog okvira i definiranih smjernica za obavljanje procesa revizije, a koji uključuje izvješćivanje kao predzadnju fazu samog procesa.

Budući da je izvješće unutarnje revizije prvenstveno sredstvo komunikacije odjela unutarnje revizije i menadžmenta, potrebno je odrediti ciljeve koji se komunikacijom žele postići. Najznačajniji ciljevi su:

- predložiti i promicati promjene čime bi se osigurale informacije usmjerene ka poticanju promjena;
- osigurati razumijevanje unutarnjih kontrola, odnosno naglasiti njihovo značenje, svrhu i ciljeve te ih dovesti u razmjer s ciljevima i odgovornostima menadžmenta;
- osigurati akciju sukladno preporukama unutarnje revizije. Izvješće unutarnje revizije treba osigurati transformaciju sadržanih preporuka i savjeta u konkretne aktivnosti u poslovanju poduzeća;

- suočiti menadžment s problemima. Menadžment treba, na temelju sastavljenog izvješća postati svjestan njegovih negativnih utjecaja na ostvarivanje ciljeva poduzeća;
- dokumentirati rezultate revizorovog rada. Cilj izvještavanja je dokazati kako revizor obavlja svoj posao u poduzeću;
- osigurati povjerenje menadžmenta prema unutarnjoj reviziji.
- ukazati menadžmentu na moguća rješenja. Unutarnjem je revizoru u cilju istaknuti prednosti, odnosno slabosti te time pomoći u rješavanju problema, pogreški i propusta.
- osigurati informacije za potrebe poslovnog odlučivanja. Informacije koje unutarnji revizor prikuplja tijekom cijelog svog procesa.
- zaštititi revizora. Revizor poduzima odgovarajuće radnje kako bi se zaštitio od moguće odgovornosti za neprimjenjivanje nekih revizijskih postupaka koji su važni, ali iz objektivnih razloga nisu provedeni.

Izvješće unutarnje revizije sadrži:

- uvod *(Introduction)*. U uvodnom dijelu sadržajno su obuhvaćeni naziv poduzeća, broj revizijskog projekta, datum, područje, aktivnost, funkcija ili organizacijska jedinica koja se ispituje;
- svrha *(Purpose)*. U ovom se dijelu opširnije razrađuju područja ili aktivnosti koje unutarnji revizor istražuje;
- djelokrug *(Scope)*. Čini područje rada unutarnjeg revizora te informacije o razdoblju na koje se odnosi revizijsko ispitivanje;
- mišljenje *(Opinion)*. Izražavanje cjelovitog mišljenja koje uključuje ocjenu i mišljenje unutarnjeg revizora o aktivnostima koje se ispituju pa i onda kada je mišljenje pozitivno, a ne samo negativno kao što pojedini revizori rade;
- nalazi *(Findings)*. Čine temelj izražavanja mišljenja ovisno o tome zadovoljavaju li nalazi unaprijed definirane kriterije. Tada je ono zadovoljavajuće od suprotnog kada postoji odstupanje od očekivanih i stvarnih nalaza.

Pri oblikovanju pravila sastavljanja izvješća unutarnje revizije, odjel unutarnje revizije mora voditi računa o temeljnim kvalitativnim obilježjima kako bi izvješće bilo korisno u procesu poslovnog odlučivanja, a to su:objektivnost, razumljivost, sažetost, konstruktivnost i pravodobnost.[19]

Zaključno, izvješće pregledava, odobrava i potpisuje rukovoditelj unutarnje revizije ili ovlaštena osoba te odgovorni predstavnik menadžmenta. Temeljem svega navedenog, takvo se izvješće predaje osobama koje su u mogućnosti inicirati korektivnu akciju ili osigurati njezino poduzimanje, što u pravilu predstavljaju menadžeri organizacijskih jedinica te njima nadređena razina upravljanja.

2.1.4. Praćenje rezultata unutarnjih revizija

Proces unutarnje revizije nije završen sastavljanjem, potpisivanjem i distribucijom konačnog izvješća unutarnje revizije. Naime, unutarnji revizor treba pratiti i ispitati jesu li poduzete primjerene mjere i aktivnosti u svezi s priopćenim rezultatima pojedinačne revizije, jesu li postignuti željeni rezultati kao i je li menadžment svjestan rizika nepoduzimanja korektivnih akcija temeljem revizijskih nalaza i preporuka.

Dvije su osnovne vrste korektivnih mjera koje poduzima menadžment na preporuku unutarnje revizije: korekcije *(correction)* i korektivne akcije *(corrective action)*.[20] Korekcije se poduzimaju s namjerom ponovnog izvođenja neke operacije i ispravljanja uočenih odstupanja dok se korektivne akcije poduzimaju radi eliminiranja uzroka odstupanja. Menadžment će poduzeti odgovarajuću korektivnu mjeru ovisno o stupnju rizika, o troškovima i koristima za poduzeće.

Rukovoditelji organizacijskih jedinica, nakon distribucije izvješća unutarnje revizije korisnicima, pripremaju prijedlog plana provođenja korektivnih mjera koji treba sadržavati odgovore na sljedeća pitanja:

1. Koje su korektivne mjere (korekcije i/ili korektivne akcije) planirane?
2. Tko je odgovoran za njihovu pravodobnu provedbu?
3. Kada se mogu očekivati promjene temeljem poduzeti korektivnih mjera ili što je osnova za njihovo možebitno nepoduzimanje?[21]

---

[19] Chambers, A. D., Selim, G. M. i Vinten, G., (1993). Internal Auditing. London: Pitman Publishing. str. 183.
[20] Lewis, P. (1998). Internal Quality System Auditing. Columbs, Ohio: Greyden Press. str. 113.
[21] Tušek, B., Žager, L.: *Revizija*, op. cit., str. 394.

Zatim, rukovoditelj odjela unutarnje revizije odgovara na prijedlog plana provođenja korektivnih mjera te prati rezultate kako bi utvrdio jesu li uočene nepravilnosti ispravljene i je li poduzetim mjerama otklonjena mogućnost njihovog ponovnog nastanka. Zaključno, odjel unuatrnje revizije treba nadzirati neovisnost i objektivnost izvješća, pratiti aktivnosti menadžmenta i postignute rezultate, odnosno njihova odstupanja s očekivanim rezultatima, a ponajviše pratiti područja na kojima menadžment nije poduzeo sugerirane aktivnosti. Jedino kontinuiranim praćenjem navedenih aktivnosti poduzeće može postići vrhunac svoje efikasnosti.

3. UNUTARNJA REVIZIJA U POSLOVNIM BANKAMA

Poslovne banke imaju veliko značenje u gotovo svim državama, a osobito u razvijenim državama Zapada. S poslovnom bankom kontakte uspostavljaju gotovo sva poduzeća u nekoj državi, a naročito multinacionalne kompanije koje bez dobro organiziranih poslovnih banaka gotovo ne bi mogle ni postojati. Razlozi su prije svega u bankarskim krizama i problemima s insolventnim bankama. Poslovna banka svoje poslovanje mora temeljiti na načelima likvidnosti i solventnosti iz posebnog razloga što se pojačanim utjecajem rizika likvidnosti ne dovodi samo u opasnost od nedostatka likvidnih sredstava već slijedom toga gubi ugled i klijente, što može dovesti i do kazni od strane regulatornih organa. Solventnost i likvidnost banaka među glavnim su područjima nadzora banaka jer osiguravaju realizaciju monetarnog sustava uz pomoć bankarskog poslovanja.

Svaka poslovna banka treba imati stalnu unutarnju reviziju, neovisno o njezinu uređenju – bilo kao sektor ili sekcija. Ta je odluka uređena Zakonom o kreditnim institucijama, te je prema njemu svaka poslovna banka u Hrvatskoj dužna organizirati unutarnju reviziju za sva područja poslovanja banke. Kontrolni mehanizmi u poslovnim bankama ili financijskim institucijama izrađeni su ugrađivanjem unutarnjih kontrola, upravljanjem rizicima i unutarnjom revizijom, koja u novije vrijeme sve više dobiva zadaću savjetovanja u cilju povećanja dodane vrijednosti za poslovnu banku, odnosno financijsku instituciju. Budući da se uloga unutarnje revizije u posljednje vrijeme uvelike proširila te ima veliku važnost u upravljanju rizicima i kontrolnim aktivnostima, razumljiv je i sve veći utjecaj unutarnje revizije na poslovanje banaka. Upravo su unutarnja kontrola i unutarnja revizija prepoznati kao „učinkovit i djelotvoran sustav te postali kritična komponenta u upravljanju bankom i samim time osnova njezina sigurnog i stabilnog poslovanja.[22]

Specifičnosti unutarnjih kontrola u poslovnim bankama:[23]

- izrazita zakonska reguliranost,
- preuzimanje rizika u poslovanju,
- velik broj transakcija i ovisnost o informacijskim sustavima za njihovo procesiranje i
- razvoj novih proizvoda i sofisticiranih tehnologija.

Ciljevi su unutarnjih kontrola, osim uspješnog i učinkovitog upravljanja poslovanjem, također pouzdanost i potpunost financijskih i upravljačkih informacija odnosno pravilno

[22] Bašić, A. (2000). Načela za ocjenu sustava internih kontrola banaka. Računovodstvo i financije.
[23] Ibid.

financijsko izvještavanje i poslovanje koje se ne kosi sa zakonskim i ostalim propisima i pravilima.

Unutarnja se revizija mora izgraditi na temeljima na kojima će moći učinkovito i dosljedno djelovati te izvršavati svoje funkcije. U to se prvenstveno ubraja pravilnik unutarnje revizije kojim se utvrđuju ovlasti i odgovornosti radnika unutarnje revizije i ostalih radnika prilikom obavljanja poslova unutarnje revizije.

Zakonom o kreditnim institucijama propisana je unutarnja revizija koja obavlja stalni nadzor nad cjelokupnim poslovanjem banke. Mogućnosti za uvođenje i djelovanje unutarnje revizije proizlaze već iz zakonskih rješenja, preporuka i smjernica koje zbog specifičnosti poslovanja nalažu poslovnim bankama, a i ostalim financijskim institucijama primjenu strožih kriterija i normi ponašanja. Specifičnost poslovnih banaka u kojoj se posebno ogleda značaj unutarnje revizije svakako je prisutnost informacijskog sustava koji u poslovnim bankama zbog svoje velike uloge mora biti dobro organiziran i kontroliran. Budući da je danas internetska tehnologija uvelike raširena, rizici koji su posljedica toga odražavaju se i na financijsko izvještavanje te stoga postoji potreba upravljanja rizicima.

Rizici kojima je poslovna banka izložena i kojima treba upravljati jesu sljedeći:[24]

- rizik likvidnosti – poslovna banka mora raspolagati svojom imovinom u visini koja je nužna za pokriće dospjelih obveza – poslovna banka treba planirati i pratiti novčane odljeve i priljeve i donositi mjere za sprječavanje ili otklanjanje uzroka nelikvidnosti;
- kreditni rizik - rizik gubitka zbog dužnikova neispunjenja obveze prema poslovnoj banci;
- tržišni rizici (kamatni, devizni i dr.) – rizici od gubitaka zbog promjene kamatnih stopa, tečajeva stranih valuta, cijene vrijednosnih papira, raznih financijskih instrumenata i drugih tržišnih rizika;
- rizik izloženosti - rizik poslovne banke prema jednoj osobi s osnova potraživanja po danim kreditima i drugim osnovama, ulaganjima u vrijednosne papire i vlasničke uloge te drugim preuzetim obvezama;
- rizik kapitalnih ulaganja - rizik poslovne banke zbog prevelikog ulaganja u zemljište, zgrade i opremu, prostor;
- operativni rizik - rizik da se poslovne operacije neće odvijati prema utvrđenim pravilima.

[24] Vitezić, N. (2002). Interna revizija u bankama i financijskim institucijama - realne mogućnosti i stvarna ograničenja. Zagreb.

Rizik je oduvijek bio sastavni dio procesa unutarnje revizije, ali je sada prešao u samo njegovo središte.

3.1. Obveze unutarnje revizije

Unutarnja revizija neovisno i objektivno obavlja cjelovit nadzor nad poslovanjem banke te daje preporuke i prijedloge. Također, obavlja savjetodavnu funkciju na zahtjev svih razina poslovodstva i uprave banke s ciljem unaprjeđenja poslovanja i kao potpora poslovnom odlučivanju. Svoje zadatke mora obavljati „profesionalno i bez upletanja bilo koje strane.[25]

Zadatak je unutarnje revizije sastaviti plan rada, ispitati i ocijeniti raspoložive informacije te razmotriti zadatke, kao i rezultate revizije, i dati preporuke. Osnovna je funkcija unutarnje revizije pomagati upravi u ostvarivanju ciljeva „pristupajući sistematično i disciplinirano ocjeni i unapređenju učinkovitosti upravljanja rizicima, kontroli i upravljanju.[26]

Prema Zakonu o kreditnim institucijama unutarnja revizija dužna je obavljati sljedeće poslove:[27]

- ispitivanje i vrednovanje adekvatnosti i djelotvornosti sustava unutarnjih kontrola,
- ocjena primjene i djelotvornosti postupaka upravljanja rizikom i metodologija za procjenjivanje rizika,
- ocjena djelotvornosti i pouzdanosti funkcije praćenja usklađenosti,
- ocjena sustava obavještavanja uprave i rukovodstva,
- ocjena ispravnosti i pouzdanosti sustava računovodstvenih evidencija i financijskih izvještaja,
- ocjena strategija i postupaka procjenjivanja adekvatnosti internoga kapitala,
- revizija informacijskog sustava, provjera pouzdanosti sustava izvještavanja te pravodobnosti i točnosti izvješća propisanih ovim Zakonom, propisima donesenim na temelju ovoga Zakona i drugim propisima,
- ocjena načina zaštite imovine,
- ocjena sustava prikupljanja i valjanosti informacija

[25] Ružić, D. (2003). Interna revizija u bankama te odnos revizije i supervizije.
[26] Vitezić, N. (2002). Interna revizija u bankama i financijskim institucijama - realne mogućnosti i stvarna ograničenja. Zagreb.
[27] Zakon o kreditnim institucijama (Narodne Novine br. 159/13. 19/15. 102/15.)

- donošenje ostalih ocjena propisanih ovim Zakonom i propisima donesenim na temelju ovoga Zakona i
- sve ostale poslove koji su potrebni za ostvarivanje ciljeva unutarnje revizije.

Unutarnji revizori ne mogu obavljati nikakve druge poslove i zadatke osim poslova unutarnje revizije definiranih Zakonom o kreditnim institucijama. Voditelja unutarnje revizije imenuje uprava banke. Prije zaključivanja ugovora o radu s osobom kojoj se povjerava dužnost voditelja zaduženog za rad unutarnje revizije kao cjeline, banka je dužna obavijestiti Hrvatsku narodnu banku. Jedan od temeljnih zadataka unutarnjih revizora jest „zaštititi imovinu i otkloniti moguće rizike u poslovanju, tj. zajedničko i cjelovito upravljanje rizicima zajedno s menadžmentom.[28] Također je zadatak unutarnjih revizora procijeniti svrhovitost i učinkovitost sustava unutarnjih kontrola i dati preporuke kako da se te kontrole poboljšaju, a rukovoditelji odjela unutarnje revizije imaju odgovornost osigurati da se unutarnji revizori pridržavaju i ponašaju u skladu s načelima unutarnje revizije.

U suvremenim je financijskim sustavima danas postalo sve teže osigurati normalno poslovanje i financijsku stabilnost. U tom smislu neosporna je uloga unutarnje revizije, kao višeg stupnja nadzora nad cjelokupnim poslovanjem. Danas se u revizijskoj literaturi i praksi sve više naglašava važnost fokusiranja unutarnje revizije prema riziku te je glavno težište unutarnje revizije postala procjena svih rizika koji prijete poslovanju banke.

Općenito govoreći, odjel unutarnje revizije banke trebao bi biti dovoljno stručan kako bi ispitao ključne aktivnosti poslovne banke i ocijenio funkcioniranje, djelotvornost i efikasnost unutarnjih kontrola nad tim aktivnostima.

[28] Mijoč, I., Kovač, R. i Marijanović, M. (2011). Specifičnosti interne revizije u bankama. Ekonomski vjesnik. Vol. XXIV, No. 2.

3.2. Položaj unutarnje revizije u organizacijskoj strukturi poslovnih banaka

Svaka poslovna banka treba imati stalnu unutarnju reviziju, neovisno o njezinu uređenju – bilo kao sektor ili sekcija. Ta je odluka uređena Zakonom o kreditnim institucijama, te je prema njemu svaka banka u Hrvatskoj dužna organizirati unutarnju reviziju za sva područja poslovanja banke. Organizacijska struktura unutarnje revizije ovisi o mnogim karakteristikama poslovne banke te tako ovisi o veličini poslovne banke, složenosti bankovnih operacija kao i važnosti revizijske funkcije od strane nadzornog odbora, uprave i menadžmenta. Ovisno o tome razlikovat će se i organizacijska struktura službe za unutarnju reviziju koja može imati samo jednoga unutarnjeg revizora zaposlenog ili po ugovoru ili pak biti cijela služba koja ima direktora, voditelje i unutarnje revizore. Nepisano je pravilo da u manjim poslovnim bankama unutarnju reviziju mogu obavljati pojedinci koji nisu u radnom odnosu s punim radnim vremenom. „Kod većine srednje velikih banaka internu reviziju obavlja jedna osoba, dok je u velikim bankama rukovoditelj interne revizije i menadžer koji je odgovoran za izvršenje plana i podjelu poslova ostalim internim revizorima s kojima dijeli odgovornost za izvršavanje ciljeva revizije“[29]

Djelokrug rada unutarnje revizije u mnogim je poslovnim bankama uređen i pravilnikom o unutarnjem ustroju banke kojim se utvrđuju ovlasti i odgovornosti radnika unutarnje revizije i ostalih radnika prilikom obavljanja poslova unutarnje revizije. Unutarnja kontrola i revizija u većini je poslovnih banaka u Hrvatskoj organizirana kao zasebna poslovno-organizacijska jedinica čije je poslovanje utvrđeno Pravilnikom o radu unutarnje kontrole i revizije, Standardom profesionalnog obavljanja unutarnje kontrole i revizije, Kodeksom profesionalne etike.

Smjernice za rad unutarnje kontrole i revizije utvrđuje uprava banke i nadzorni odbor.[30] Služba za unutarnju reviziju u poslovnim bankama mora biti neposredno podređena najvišem rukovodstvu, što znači da nije linijski postavljena. Prema Vitezić, funkcija unutarnje revizije trebala bi biti postavljena tako da je podređena izravno nadzornom odboru ili revizijskom odboru, a pri čemu je revizijski odbor savjetodavni organ nadzornog odbora postavljen radi osiguranja veće kvalitete i pouzdanosti financijskih informacija potrebnih nadzornom odboru.

---

[29] Vitezić, N. (2002). Interna revizija u bankama i financijskim institucijama - realne mogućnosti i stvarna ograničenja. Zagreb.

[30] Škare, M. (2003). Uloga nadzora u poslovnom upravljanju banaka : mogu li se bankarske krize izbjeći. Revizija: časopis za revizijsku teoriju i praksu. No. 10.

3.2.1. Primjer poslovnog modela unutarnje revizije u poslovnim bankama

Uloga Sektora unutarnje revizije:

Sukladno Zakonu o kreditnim institucijama unutarnja revizija treba biti organizirana kao zaseban organizacijski dio unutar poslovne banke. Unutarnja revizija je i funkcionalno i organizacijski odvojena od aktvinosti koje prati i revidira i ostalih organizacijskih dijelova poslovne Banke.

Sektor unutarnje revizije provodi kontinuirani nadzor nad poslovanjem i aktivnostima poslovne banke s ciljem:

- osiguravanja kontinuiranog i nezavisnog nadzora nad poslovanjem i procesima kako bi se spriječile ili otkrile nepravilnosti i anomalije ili rizična ponašanja / situacije, procjenjujući funkcioniranje uspostavljenog sustava unutarnjih kontrola te njegovu primjerenost da osigura učinkovito i djelotvorno upravljanje procesima Banke, očuvanje imovine i zaštitu od gubitaka, pouzdanost i cjelovitost računovodstvenih i operativnih podataka i informacija, usklađenost procesa i postupaka sa pravilima definiranim od strane korporativnih tijela Banke te internih akata i eksterne regulative.
- osiguravanja savjetodavne podrške poslovnoj banci, između ostalog i sudjelovanjem u projektima s ciljem kreiranja dodane vrijednosti i unaprjeđenja efikasnosti kontrola, upravljanja rizicima i upravljanja poslovnom bankom.
- podrške korporativnom upravljanju i osiguravanja visokom rukovodstvu i tijelima poslovne banke te regulatoru pravovremenih i sustavnih informacija o primjerenosti uspostavljenog sustava unutarnjih kontrola i preporukama proizašlim na temelju provedenih revizija.

Ako Sektor unutarnje revizije tijekom provođenja revizije pojedinih dijelova poslovanja i aktivnosti poslovne banke utvrdi bilo kakvu nepravilnost ili nezakonitost koje ugrožavaju likvidnost, solventnosti ili sigurnost poslovanja poslovne banke, dužan je obavijestiti odmah tijela poslovne banke, upravu i nadzorni odbor, te regulatora, Hrvatsku narodnu banku.

Organizacijska struktura Sektora unutarnje revizije:

Poslovi u Sektoru organizirani su u četiri linije poslova:

- Revizija poslovnica poslovne banke
- Revizija rizičnih plasmana poslovnim subjektima i stanovništvu
- Revizija financija, računovodstva, financijske kontrole, općih poslova i podrške
- Revizija informacijske i komunikacijske tehnologije

Sektor unutarnje revizije nema nižih organizacijskih dijelova. Linije poslova predstavljaju podjelu poslova prema potrebnim stručnim znanjima.

a) Revizija poslovnica poslovne banke

Poslovi revizije poslovnica obuhvaćaju cjelokupno poslovanje sa stanovništvom osim kreditnog poslovanja te upravljanje i kontrolu rizika iz domene poslova sa stanovništvom.

b) Revizija rizičnih plasmana poslovnim subjektima i stanovništvu

Poslovi revizije rizičnih plasmana poslovnim subjektima i stanovništvu obuhvaćaju:

- depozitno poslovanje poslovnih subjekata
- odobravanje i naplatu rizičnih plasmana poslovnim subjektima i stanovništvu
- upravljanje i kontrolu rizika iz domene odobravanja i naplate rizičnih plasmana poslovnim subjektima i stanovništvu

c) Revizija financija, računovodstva, financijske kontrole, općih poslova i podrške

Poslovi revizije financija, računovodstva, financijske kontrole, općih poslova i podrške obuhvaćaju:

- računovodstvo i financijsku kontrolu
- opće poslove
- ljudske resurse, pravne poslove i upravljanje porezima
- operativne poslove
- tuzemni i inozemni platni promet
- riznično poslovanje
- investicijsko bankarstvo
- brokerske poslove
- upravljanje i kontrolu rizika iz domene navedenih aktivnosti

d) Revizija informacijske i komunikacijske tehnologije

Poslovi revizije informacijske i komunikacijske tehnologije obuhvaćaju razvoj i održavanje informacijske i komunikacijske tehnologije poslovne banke.

Aktivnosti / Područje nadležnosti Sektora unutarnje revizije:

Osnovne aktivnosti Sektora su:

- analiza rizika
- izrada godišnjeg plana rada
- provođenje revizija i istraga
- praćenje razvoja projekata
- periodično izvješćivanje nadležnih tijela
- nadzor i davanje smjernica funkcijama unutarnje revizije u članicama poslovne banke

Područje rada prema Zakonu o kreditnim institucijama je:

1. ispitivanje i vrednovanje primjerenosti i djelotvornosti uspostavljenog sustava unutarnjih kontrola
2. ocjena primjene i djelotvornosti postupaka upravljanja rizikom i metodologija za procjenjivanje rizika
3. ocjena djelotvornosti i pouzdanosti funkcije praćenja usklađenosti
4. ocjena sustava obavještavanja korporativnih tijela i visokog rukovodstva
5. ocjena ispravnosti i pouzdanosti sustava računovodstvenih evidencija i financijskih izvještaja
6. ocjena strategija i postupaka procjenjivanja adekvatnosti internoga kapitala
7. revizija informacijskog sustava
8. provjera pouzdanosti sustava izvještavanja te pravodobnosti i točnosti izvješća propisanih Zakonom o kreditnim institucijama te propisima donesenim na temelju Zakona o kreditnim institucijama
9. ocjena načina zaštite imovine
10. ocjena sustava prikupljanja i valjanosti informacija koje se javno objavljuju u skladu sa Zakonom o kreditnim institucijama
11. posebni poslovi i zadaci na zahtjev tijela poslovne banke, Uprave, Odbora za reviziju i Nadzornog odbora
12. svi ostali poslovi koji su potrebni za ostvarivanje ciljeva unutarnje revizije.

Rezultati provedenih aktivnosti unutarnje revizije su godišnji plan rada, izvješća o svakoj obavljenoj reviziji i periodična izvješća nadležnim tijelima.

Podloga za godišnji plan rada je dokumentirana procjena rizika koje se sastoji od popisa područja revizija, popisa procesa u poslovnoj banci, mape rizika, kriterija za odabir prioriteta i drugih relevantnih dokumenata i informacija potrebnih za ostvarenje ciljeva unutarnje revizije.

3.3. Zakonsko reguliranje unutarnje revizije poslovnih banaka

Poslovna banka je financijska institucija koja je od Hrvatske narodne banke dobila odobrenje za rad i koja je osnovana kao dioničko društvo sa sjedištem u Republici Hrvatskoj. Zakonom o kreditnim institucijama definirano je poglavlje unutarnje revizije prema kojem poslovna banka mora organizirati unutarnju reviziju koja će neovisno i objektivno obavljati svoje poslove te koja će svojim savjetima i preporukama pridonositi unapređenju poslovanja banke.[31]

Prema Zakonu o kreditnim institucijama, poslovna banka ima obvezu obavljanja revizije:[32] godišnjih financijskih izvještaja, konsolidiranih godišnjih financijskih izvještaja grupe kreditnih institucija u Republici Hrvatskoj i konsolidirani godišnji financijski izvještaji cijele grupe ako su članovi grupe i nefinancijske institucije moraju se revidirati za svaku poslovnu godinu. Glavna skupština kreditne institucije imenuje revizorsko društvo koje će obaviti reviziju te se također mora osigurati zaštita neovisnosti revizora.

Za obavljanje unutarnje revizije poslovna je banka dužna u punom radnom vremenu zaposliti najmanje jednu osobu sa zvanjem revizora ili unutarnjeg revizora koje je stečeno sukladno sa zakonom kojim se uređuje revizija, odnosno stečeno sukladno s pravilima i programom kompetentne strukovne organizacije za stručno obrazovanje unutarnjih revizora.

Poslovna banka je dužna aktom o unutarnjoj reviziji propisati najmanje:[33]

- ciljeve i opseg unutarnje revizije,
- organizacijsku strukturu unutarnje revizije,
- organizacijski položaj unutarnje revizije unutar poslovne banke, njezine ovlasti, odgovornosti i odnose s ostalim organizacijskim dijelovima te

[31] Zakon o kreditnim institucijama (Narodne Novine br. 159/13. 19/15. 102/15.), URL http://www.hnb.hr/-/zakon-o-kreditnim-institucijama (pristupljeno 05.12.2017.)
[32] Ibid.
[33] Ibd.

– dužnosti i odgovornosti osobe odgovorne za rad unutarnje revizije kao cjeline.

Unutarnja revizija sastavlja izvješća o svakoj obavljenoj reviziji sukladno s utvrđenim operativnim planovima rada unutarnje revizije. Izvješće se dostavlja revizorskom odboru, članu uprave odgovornom za područja koja su bila predmet revizije i odgovornim osobama organizacijskog dijela poslovne banke u čijoj su nadležnosti područja poslovanja koja su bila predmet revizije.

Izvješće obvezno sadržava:[34]

- popis svih revidiranih područja,
- opis nezakonitosti i nepoštivanja politika i postupaka kreditne institucije ako su utvrđeni tijekom obavljanja revizije,
- opis nedostataka i slabosti revidiranih područja ako su utvrđeni tijekom obavljanja revizije,
- ocjenu adekvatnosti i djelotvornosti sustava unutarnjih kontrola,
- opću ocjenu adekvatnosti i djelotvornosti upravljanja rizicima,
- prijedloge, preporuke i rokove za otklanjanje utvrđenih nezakonitosti i nepravilnosti te nedostataka i slabosti i
- informacije o statusu izvršenja prijedloga i preporuka za otklanjanje nezakonitosti i
- nepravilnosti te nedostataka i slabosti danih tijekom prethodno obavljenih revizija.

3.4. Baselski odbor za nadzor poslovnih banaka i Banka za međunarodne namire

3.4.1. Baselski odbor za nadzor poslovnih banaka

Bazelski odbor za nadzor poslovnih banaka, čije se sjedište nalazi u Baselu, Švicarksa, osnovan je 1975. godine od strane guvernera G-10 zemalja. Danas se sastoji od predstavnika središnjih banaka i nacionalnih nadzornih organa banaka 12 zemalja (Belgija, Francuska, Italija, Japan, Kanada, Luxemburg, Nizozemska, Njemačka, Španjolska, Švedska, Švicarska, Velika Britanija.)

Cilj Bazelskog odbora usklađivanje bankarskog nadzora na internacionalnoj razini te stvaranje preduvjeta za kvalitetniju konkurenciju poslovnih banaka.

Odgovornosti Bazelskog odbora su (Bank for International Settlements):

- raditi zajedno kako bi ostvarili mandat Bazelskog odbora,
- promicanje financijske stabilnosti,

[34] Ibd.

- kontinuirano promicanje kvalitete reguliranja banaka i supervizije,
- aktivan doprinos razvoju standarda, smjernica i dobre prakse Bazelskog odbora,
- implementiranje i primjena standarda Bazelskog odbora u domaćim zakonodavstvima, u unaprijed definiranim vremenskim okvirima,
- sudjelovati u ocjeni učinkovitosti i dosljednosti domaćih propisa i međunarodnih praksi u odnosu na standarde Bazelskog odbora za bankarsku superviziju, te
- promicati interese globalne financijske stabilnosti, a ne samo nacionalne interese.[35]

3.4.2. Banka za međunarodne namire (BIS)

Banka za međunarodne namire (BIS) međunarodna je financijska institucija koja je osnovana sa sjedištem u Baselu, Švicarska. 1930. godine što ju čini najstarijom međunarodnom financijskom institucijom. Trenutačno njezine članice čini 60 središnjih banaka.

Glavni ciljevi banke su poticanje središnjih banaka na međusobnu suradnju, pružanje usluga u svezi zadaće tih banaka za osiguranje financijske i monetarne stabilnosti te funkcija banke središnjim bankama. BIS provodi analize u svezi financijske i monetarne stabilnosti te pruža statističke podate iz područja međunarodnog bankarstva i financija. Banka, između ostalog, pruža podršku radu Bazelskom odboru za superviziju banaka.

Središnja banka Republike Hrvatske Hrvatska narodna banka članica je od 1997. godine.

BIS u svojem dokumentu Funkcija unutarnje revizije u poslovnim bankama[36] ističe

očekivanja i procjenu supervizora od funkcije unutarnje revizije u poslovnim bankama.

Načela unutarnje revizije važeća su općenito:

- Trajna funkcija - kontinuitet

  Svaka poslovna banka treba imati trajnu funkciju unutarnje revizije.

- Neovisna funkcija

[35] Lončar, J. (2015). Utjecaj primjene basela III na bankarski sektor. Seminarski rad. Osijek: Ekonomski fakultet. Str. 13.
[36] Banka za međunarodne namire BIS URL https://www.bis.org/publ/bcbs210.pdf (pristupljeno 28.12.2017.)

Funkcija unutarnje revizije banke mora biti neovisna o aktivnostima nad kojima provodi reviziju te mora biti neovisna o svakodnevnom procesu unutarnje kontrole.

- Isprava o osnivanju revizije

  Svaka poslovna banka treba imati ispravu o osnivanju unutarnje revizije, kojom se osnažava položaj i ovlasti funkcije unutarnje revizije unutar poslovne banke.

- Nepristranost

  Funkcija unutarnje revizije trebala bi biti nepristrana i objektivna, što znači da bi trebala moći obavljati svoje zadatke bez predrasuda i upletanja treće strane.

- Stručna osposobljenost

  Stručna osposobljenost svakog unutarnjeg revizora i funkcije unutarnje revizije kao cjeline izrazito je ključna za ispravno funkcioniranje unutarnje revizije.

- Opseg aktivnosti

  Svaka pojedina aktivnost i svaki entitet banke trebali bi spadati u djelokrug funkcije unutarnje revizije.

4. ZNAČAJ REVIZIJE U SPRJEČAVANJU PRIJEVARA I PRANJA NOVCA U POSLOVNIM BANKAMA

Kazneni zakon Republike Hrvatske daje opću definiciju prijevare kako slijedi:[37]

- *Tko s ciljem da sebi ili drugome pribavi protupravnu imovinsku korist dovede nekoga lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica u zabludu ili ga održava u zabludi i time ga navede na štetu svoje ili tuđe imovine nešto učini ili ne učini, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.*
- *Ako je kaznenim djelom pribavljena znatna imovinska korist ili prouzročena znatna šteta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.*
- *Ako je kaznenim djelom pribavljena mala imovinska korist, a počinitelj je išao za pribavljanjem takve koristi, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine.*

Kazneni zakon Republike Hrvatske daje definiciju prijevare u gospodarskom poslovanju kako slijedi: [38]

- *Tko u gospodarskom poslovanju s ciljem da pravnoj osobi koju zastupa ili drugoj pravnoj osobi pribavi protupravnu imovinsku korist dovede nekoga lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica u zabludu ili ga održava u zabludi i time ga navede da na štetu svoje ili tuđe imovine nešto učini ili ne učini, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.*
- *Ako je kaznenim djelom prouzročena znatna šteta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.*

Prema citiranim člancima Kaznenog zakona, legalni elementi prijevare su:

- pribavljanje protupravne imovinske koristi je cilj počinitelja,
- lažno prikazivanje ili prikrivanje činjenica,
- dovođenje u zabludu ili održavanje oštećenog u zabludi te
- prouzročena imovinska šteta.

Kazneni zakon Republike Hrvatske daje definiciju pranja novca kako slijedi: [39]

[37] Kazneni zakon (Narodne novine br. 125/11. 144/12. 56/15. 61/15.. 101/17), URL https://www.mup.hr/ministarstvo/dokumenti/zakoni (pristupljeno 27.11.2017.)
[38] Ibid.
[39] Ibid.

- *Tko imovinsku korist ostvarenu kaznenim djelom uloži, preuzme, pretvori, prenese ili zamijeni u cilju prikrivanja njezinog nezakonitog podrijetla, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.*
- *Kaznom će se kaznit tko prikriva pravu prirodu, podrijetlo, mjesto, raspolaganje, prenošenje te postojanje prava, odnosno vlasništva na imovinskoj koristi koju je drugi ostvario kaznenim djelom.*
- *Kaznom će se kazniti tko imovinsku korist koju je drugi ostvario kaznenim djelom, pribavlja, posjeduje ili koristi.*
- *Tko počini djelo iz prethodnog teksta u financijskom ili drugom poslovanju ili se počinitelj bavi pranjem novca ili je imovinska korist, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.*
- *Tko poduzme radnju iz prethodnog teksta postupajući s nehajem u odnosu na okolnosti da se radi o imovinskoj koristi ostvarenoj kaznenim djelom, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.*
- *Ako je imovinska korist ostvarena kaznenim djelom počinjenim u stranoj državi počinitelj će se kazniti ako se radi o kaznenom djelu i prema zakonu države u kojoj je počinjeno.*
- *Počinitelja koji dobrovoljno pridonese otkrivanju kaznenog djela kojim je ostvarena imovinska korist sud može osloboditi kazne.*

Preciznije odredbe o sprječavanju pranja novca daju se u Zakonu o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (dalje u tekestu: Zakon o SPNFT)[40]. U tom zakonu su definirani i obveznici koji su dužni provoditi mjere za sprječavanje pranja novca i sumnjive transakcije prijaviti Uredu za sprječavanje pranja novca. Obveznici koji su dužni provoditi mjere za sprječavanje pranja novca i sumnjive transakcije su sve poslovne banke, Hrvatska pošta d.d. i sve kreditne institucije. Obveza se tiče prijavljivanja svih transakcija u gotovini u vrijednosti od 200.000,00 kuna i veće i to u roku od tri dana od dana obavljanja transakcije.[41]

Kao većinom i u drugim državama, Ured za sprječavanje pranja novca je administrativnog karaktera. Formiran je kao posebno tijelo pri Ministarstvu financija. Ured ima primarnu

[40] Zakonu o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (Nar. nov. br. 108/17) , Zakon.hr URL https://www.zakon.hr/z/117/Zakon-o-sprje%C4%8Davanju-pranja-novca-i-financiranju-terorizma (pristupljeno 20.12.2017.)

[41] Belak, V. (2011). Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo. Zagreb: Belak Excellens d.o.o. str. 79.

zadaću prevencije na području sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma što u prvom redu uključuje administrativni nadzor i edukaciju obveznika, analitičku obradu transakcija, lociranje sumnjivih transakcija i potencijalnih predmeta pranja novca i financiranja terorizma. Podrazumijeva se suradnja s nadzornim tijelima i to u prvom redu s Financijskim inspektoratom, zatim Državnim odvjetništvom Republike Hrvatske, Policijom te inozemnim Uredima za sprječavanje pranja novca. Zakon se počeo primjenjivati od 1. siječnja 2009. godine.[42]

Financijski inspektorat pridonosi zaštiti financijskog sustava Republike Hrvatske od zloupotreba i financijskog kriminala, uključujući pranje novca i financiranje terorizma, te od drugih nelegalnih aktivnosti.

Financijski inspektorat[43]:

• obavlja upravne i druge stručne poslove koji se odnose na međunarodnu suradnju i kontakt s međunarodnim organizacijama iz svog područja djelovanja,

• sudjeluje u radu odgovarajućih međunarodnih organizacija, radnih skupina i odbora,

• obavlja poslove i aktivnosti iz svog djelokruga oko priprema za pridruživanje Republike Hrvatske Europskoj uniji,

• analizira i sudjeluje u harmoniziranju financijskog zakonodavstva i zakonodavstva o sprječavanju pranja novca RH sa zakonodavstvom EU,

• razmjenjuje podatke sa srodnim inozemnim službama itd.

U području sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma Financijski inspektorat nadzire provedbu mjera, radnji i postupaka za sprječavanje i otkrivanje pranja novca i financiranja terorizma, propisanih Zakonom o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma i propisima donesenima na temelju toga Zakona. Financijski inspektorat vodi u prvom stupnju prekršajni postupak za prekršaje propisane Zakonom o financijskom inspektoratu i zakonima kojima se uređuje sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma.

U Zakonu o SPNFT se pod financiranjem terorizma smatra osiguravanje ili prikupljanje sredstava, odnosno pokušaj osiguravanja ili prikupljanja sredstava stečenih na zakonit ili nezakonit način s namjerom upotrebe ili sa znanjem da će biti upotrijebljena za počinjenje terorističkog djela od strane terorista pojedinca ili terorističke organizacije. Uz navedeni pojam, vrlo je važno spomenuti i termin stvarnog vlasnika koji je veoma bitan u

---

[42] Biluš, M., Dominiković, N., Dremel, N. i Masnjak, B., Šakić, T. (2012). Sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma. Zagreb: RRiF-plus d.o.o. za nakladništvo i poslovne usluge. str. 1.

[43] Ministarstvo financija Republike Hrvatske URL http://www.mfin.hr/hr/financijski-inspektorat (pristupljeno 20.10.2017.)

poslovanju banaka, konkretno provođenju dubinske analize pri odobravanju kreditnih zahtjeva. Stvarni vlasnik jest fizička osoba koja je konačni vlasnik stranke, odnosno kontrolira poslovanje stranke ili na drugi način upravlja osobom. Dakle, u kontekstu Zakona SPNFT, pod vlasnikom se ne smatra osoba koja je formalno u odgovarajućoj dokumentaciji (registar Trgovačkog suda ili dr.) upisana kao vlasnik, nego je to fizička osoba koja stvarno upravlja i nadzire poslovanje poslovnog ili drugog subjekta.

Obveznici su dužni poduzimati propisane mjere za sprječavanje i otkrivanje pranja novca i financiranja terorizma navedene u članku 6. Zakona o SPNFT, a ukratko se sastoje od sljedećega:[44]

- za svaku pojedinu stranku, poslovni odnos, transakciju ili proizvod izvršiti procjenu rizika od zloupotrebe financijskog sustava za pranje novca i financiranje terorizma;
- provoditi tzv. dubinsku analizu stranke
- provoditi mjere za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma u svojim podružnicama, poslovnim jedinicama i društvima u kojima imaju većinski udio u odlučivanju u trećim državama (države izvan Europske unije);
- imenovati ovlaštene osobe i njihove zamjenike koji će biti odgovorni za provedbu mjera na razini subjekta, omogućiti stručno osposobljavanje djelatnika i provoditi interne revizije na području sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma;
- izrađivati listu indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija;
- dostavljati Uredu za sprječavanje pranja novca propisane i tražene podatke, informacije i dokumentaciju, osigurati čuvanje i zaštitu podataka te vođenje propisanih evidencija;
- osigurati uspostavu informacijskog sustava radi pravodobnog i cjelovitog dostavljanja podataka Uredu
- provođenje drugih zadaća predviđenih Zakonom - unutarnja revizija, imenovanje ovlaštenih osoba i zamjenika i dr.

Navedene mjere mogu se rezimirati na dvije najvažnije: analizu i procjenu rizika pranja novca i financiranja terorizma te dubinsku analizu stranke (odnosno, transakcije, poslovnih odnosa i proizvoda). Prvi korak u provođenju mjera Zakona o SPNFT jest analiza i procjena rizika pranja novca i financiranja terorizma, a provodi se na bazi smjernica koje donose nadležna tijela u cilju jedinstvene primjene Zakona o SPNFT, svako

[44] Ibid. str.4.

iz svoje nadležnosti: Ured za sprječavanje pranja novca, Financijski inspektorat Republike Hrvatske, Porezna uprava, Hrvatska narodna banka (HNB) i Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA). Rokovi za izradu procjene i analize rizika nisu propisani Zakonom o SPNFT, ali kako je za prvo provođenje dubinske analize stranke predviđen rok od jedne godine, isti bi trebalo uzeti u obzir kod izrade prve procjene rizika pranja novca.[45] Dubinska analiza stranke podrazumijeva prikupljanje podataka i dubinsko snimanje klijenta s kojim se stupa u poslovni odnos; od provjere identiteta stranke i stvarnog vlasnika do utvrđivanja namjene (prirode) poslovnog odnosa (transakcija) i stalnog praćenja poslovnog ponašanja stranke. Najčešće se ne radi o jednokratnoj provjeri (dubinskoj analizi) stranaka, transakcija i poslovnih odnosa, nego o procesu pažljivog praćenja stranke kao klijenta.

Prema Zakonu o SPNFT, obveznici su dužni provoditi mjeru dubinske analize stranke kod uspostavljanja poslovnog odnosa, pri izvršavanju transakcija u vrijednosti od 105.000,00 kuna i više bilo da se radi o jednoj transakciji ili više povezanih transakcija, ako i kada postoji sumnja u vjerodostojnost i istinitost prikupljenih podataka o stranci te kada postoji sumnja na pranje novca ili financiranje terorizma bez obzira na iznos transakcije.[46]

Uz navedene najvažnije zakone u Republici Hrvatskoj, nemoguće je zaobići u svijetu najspominjaniji zakon glede borbe protiv financijskih prijevara i pranja novca – američki Sarbanes-Oxley Act (SOX). Kao odgovor na brojne korporativne skandale (slučaj Enron, WorldCom i dr.), 2002. godine u Sjedinjenim Američkim Državama je donijet zakonski propis kojim je započela cjelokupna računovodstvena reforma u poduzećima od javnog interesa uključujući i bolju zaštitu investitora, poznatiji kao SOX. Taj se zakon odnosi prije svega na poduzeća registrirana kod Američke komisije za vrijednosne papire (SEC), tj. kotirajuća poduzeća, i donosi niz novih zahtjeva za poduzeća od javnog interesa, novih obveza i odgovornosti menadžmenta, revizijskih odbora, nadzornih odbora te posebice unutarnjih i vanjskih revizora.[47]

Neke od ključnih odredbi SOX-a su da zakon:[48]

- uspostavlja Odbor za nadzor računovodstva javnih poduzeća (PCAOB),
- zabranjuje revizorima obavljanje nerevizijskih usluga istovremeno s uslugama revizije

[45] Ibid. str. 5.
[46] Ibid. str. 6.
[47] Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever, S. i Žager, L. (2008). Analiza financijskih izvještaja. Zagreb: Masmedia. str. 425.
[48] Rezae, Z., Riley, R. (2012). Prijevara u financijskim izvještajima: Sprječavanje i otkrivanje. Zagreb: MATE: Zagrabačka škola ekonomije i managementa. str. 258.

- obvezuje poduzeća čijim se vrijednosnicama javno trguje da imaju revizijski odbor sastavljen od neovisnih članova odbora direktora
- obvezuje glavnog financijskog direktora (CFO) i glavnog izvršnog direktora (CEO) da potvrde kako financijski izvještaji ne sadrže bilo koju neistinitu tvrdnju te da fer prezentiraju financijsko stanje poduzeća i rezultate poslovanja
- povećava zatvorske kazne za elektroničku i poštansku prijevaru
- čini uništavanje dokumentacije nezakonitim i zločin je predmet kazne zatvorom
- osigurava da je korporativna prijevara kažnjiva bez obzira kad je otkrivena i dr.

4.1. Korištene metode i tehnike revizora u otkrivanju financijskih prijevara

Borba s prijevarama obuhvaća više koraka, od sprječavanja do otkrivanja, istrage i u određenim okolnostima poduzimanja pravnih postupaka. Što prije se (pokušaj) prijevare otkrije, tim bolje za poduzeće. Pružatelji kreditnih usluga (poslovne banke i druge kreditne institucije) silno žele izbjeći financijske / reputacijske štete od prijevara svih vrsta te stoga nastoje voditi računa da pravovremeno reagiraju na možebitne izazove takve prirode u poslovanju. Bolje spriječiti nego liječiti, poznata je mudra misao na ovu temu. Kada bi se sve prijevare spriječile, trošak vremena i novca bio bi u najboljoj mjeri kontroliran. Međutim, okruženje je daleko od takvog scenarija i nije nimalo jednostavno.
U interesu je svake kreditne institucije, konkretno poslovne banke, spriječiti prijevaru u bilo kojem obliku. Otkrivanje prijevare druga je stepenica u procesu, a to već znači da se prijevara dogodila. U sljedećim odlomcima, elaborirati će se tematika otkrivanja financijskih prijevara i najpoznatije metode i tehnike revizora u tom vrlo kompleksnom angažmanu. Pojašnjena je analiza povezanosti te predstavljene uobičajene karakteristike internih prevaranata. Dane su i liste indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija. Uz to, govori se o *whistleblowing* proceduri i tehnikama rudarenja podataka, od kojih je najpoznatija Benfordov zakon.

Primjena analize povezanosti *(engl. network analysis ili entity link analysis)* jedan je od odgovora na rastući izazov prijevara i financijskog kriminala. Iskusni istražitelji prijevara znaju da su prijevare i financijski kriminal duboko ukorijenjena društvena pojava (najčešće uključuje skupine fizičkih i/ili pravnih osoba) koja zahtijeva nove i složenije pristupe. Stoga, koristeći aktualne dosege znanosti i tehnologije, oni posežu za analizom povezanosti osoba koje su sumnjive u lancu određenih aktivnosti (npr. transakcije,

vlasništvo, poslovni odnosi - zaposlenje) koji je predmet izučavanja istražiteljskog revizorskog tima. Cilj analize povezanosti jest utvrditi postoji li neka indikacija prema kojoj je promatrana osoba u nedopuštenoj relaciji (npr. sukob interesa) ili umrežena s drugim stranama, koje ili imaju kriminalnu prošlost ili se uz njih veže netransparentnost.

Spomenuta analiza može biti vrlo koristan i djelotvoran alat jer daje duboke uvide pri otkrivanju zapetljanih i kompleksnih slučajeva prijevare. Postoje mnogi softveri i baze podataka dostupne putem registracije na internetu koje mnoge organizacije pa i poslovne banke koriste pri analizi klijenata, sadašnjih / budućih poslovnih partnera. U Republici Hrvatskoj jednu od takvih baza podataka nudi vodeći hrvatski poslovni portal - Poslovna Hrvatska.[49] Od poznatijih međunarodnih poslužitelja ovakvih važnih podataka može se navesti Lexis Nexis.[50]

Interne prijevare u financijskim institucijama uglavnom dobivaju veću pozornost. Kako bi revizijska profesija otkrila unutarnje prijevare, potaknuta iskustvom, već je pripremila brojne upute za prepoznavanje sumnjivih zaposlenika. Dakako, odstupanja od pravila uvijek postoje jer prijevaru može počiniti bilo tko. Ipak, statistika i povijest uspjele su izdvojiti određene karakteristike koje se vjerojatnije pronalaze kod prevaranta koji rade u organizaciji koju sami potkradaju. Popularno zvani insideri prevaranti, mogu se gledati iz dvije perspektive. Razlikujemo insidere koji rade na rukovodećim položajima (npr. direktori, voditelji) te one koji rade na drugim, nižim funkcijama (npr. blagajnici, računovođe).

Postoji lista indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija. Ista je predočena u sljedećoj, Tablici 1 i Tablici 2 Riječ je o popisu pokazatelja koji pomaže financijskim institucijama u poslovnim odnosima s klijentima. Odgovarajuće poslovne funkcije u bankama (npr. unutarnja revizija i odjel za sprječavanje prijevara i pranja novca) dužne su listu indikatora nadopunjavati novim pokazateljima i shemama na koje naiđu u poslovanju, a stvaraju sumnju na prijevarnu aktivnost.

[49] Poslovna.hr URL: http://www.poslovna.hr/registracija/about.aspx?link=o_nama (pristupljeno 20.10.2017.)
[50] Lexinexis URL: http://www.lexisnexis.com/en-us/about-us/about-us.page (pristupljeno 20.10.2017.)

Tablica 1: **Osnovna lista općih indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija**

Stranka govori ili priznaje da je upletena u kaznena djelovanja.
Stranka ne želi da joj se pošta upućuje na adresu u zemlji.
Stranka ima račune kod različitih financijskih institucija na istom području bez pravoga razloga.
Stranka je praćena ili nadzirana.
Stranka je tajna i protivi se osobnom susretu.
Strankin privatni ili službeni telefonski broj je isključen ili nepostojeći.
Stranka je uključena u poslove koji nisu karakteristični za njeno poslovanje.
Stranka bez posebnog razloga inzistira na brzom izvođenju posla ili transakcije.
Stranka je nedavno uspostavila više poslovnih odnosa s različitim financijskim institucijama.
Stranka pokušava uspostaviti dobre i bliske odnose s osobljem.
Stranka koristi različita imena ili nadimke i cijeli niz sličnih, a različitih adresa.
Stranka nudi novac, poklone ili druge neuobičajene pogodnosti kao protuuslugu za izvođenje vidljivo neuobičajenog ili sumnjivog posla.
Stranka je pod istragom za kazneno djelo prijevare, pranja novca ili financiranja terorizma.
Stranka želi uvjeriti bankovnog službenika da ne ispuni neki od dokumenata, koji je potreban za izvođenje posla ili transakcije.
Stranka vrlo dobro poznaje pravila o obavještavanju o sumnjivim transakcijama.
Stranka djeluje kao da je vrlo dobro upoznata s predmetima, koji se odnose na prijevare, pranje novca i financiranje terorizma.
Stranka započinje sama od sebe brzo zaključivati da su sredstva "čista" i nisu "oprana".

Izvor: Biluš, M., Dominiković, N., Dremel, N., Masnjak, B. i Šakić, T. (2012). Sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma. Zagreb: RRiF-plus d.o.o. za nakladništvo i poslovne usluge. str. 158.

Tablica 2: **Identifikacijske isprave kao indikator za prepoznavanje sumnjivih transakcija**

Stranka pruža sumnjive ili nejasne informacije.
Stranka podnosi na uvid neodgovarajuće isprave, odnosno dokumente iz kojih se vidi da su krivotvoreni, preuređeni ili nepravilni.
Stranka se protivi podnošenju osobnih isprava.
Stranka prilaže samo kopije osobnih isprava.
Stranka pokušava obaviti identifikaciju s drugim ispravama, koje nisu osobne isprave.
Stranka pretjerano kasni s prilaganjem dokumenata poduzeća.
Sve identifikacijske isprave su izdane u inozemstvu, odnosno njihovu vjerodostojnost je teško provjeriti.
Sve identifikacijske isprave čine se novima, odnosno da su bile izdane prije kratkog vremena.

Izvor: Biluš, M., Dominiković, N., Dremel, N., Masnjak, B. i Šakić, T. (2012). Sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma. Zagreb: RRiF-plus d.o.o. za nakladništvo i poslovne usluge. str. 159.

Mehanizam za otkrivanje prijevarnih radnji u organizaciji koji u posljednje vrijeme dobiva sve veću pozornost, svakako je *whistleblowing* procedura[51] (zviždanje). Radi se o sustavu koji omogućuje svim zaposlenicima banke da anonimno prijave prijevare, sumnjive aktivnosti, kršenje sustava unutarnjih kontrola ili bilo koje drugo kršenje obveza ili pravila banke. Donošenjem SOX-a u Sjedinjenim Američkim Državama su poduzete dodatne zakonske mjere kojima se potiče *whistleblowing*, ali i traži zaštita *whistleblowera* (zviždača) od moguće osvete druge strane. Popularni američki magazin, Time, pripomogao je podizanju svijesti o važnosti *whistleblowera* u današnjem društvu te ih predstavio kao "heroje poslovne Amerike". U jednom trenutku isti magazin je proglasio tri *whistleblowera* u Sjedinjenim Američkim Državama osobama godine. Značaj *whistleblowera* u suvremenom poslovnom okruženju sve je veći te su (forenzični) revizori toga svjesni. Naime, prema izvještaju ACFE za 2014. godinu[52], preko 40 posto prijevara otkriveno je nekom vrstom dojave. Nastoji se ohrabrivati buduće *whistleblowere* da se otvore i prijavljuju nezakonite radnje s kojima su upoznati kako bi se smanjile štete po

[51] Young, M., R. (2014). Financial Fraud Prevention and Detection: Governance and Effective Practices. New Jersey. John Wiley & Sons Inc. str. 133.
[52] ACFE (2014). Report to the Nations on Occupational Fraud. str. 19.

organizaciju, ali i olakšali napori (forenzičnih) revizora u borbi protiv prijevara. Još jedan dodatni korak napravljen je u svijetlu globalne financijske krize 2008. godine donošenjem zakona poznatog kao Dodd-Frank.[53] Navedeni zakon, također donesen u Sjedinjenim Američkim Državama, postojeće *whistleblowing* mehanizme podigao je na stepenicu iznad potaknuvši SEC da uredi propise na način da *whistlebloweri* budu nagrađeni za svoj trud. Sukladno tom zakonu, SEC je osnovao Ured za *whistleblowere* (Office of the whistleblower) dizajniran za primanje dojava i pritužbi, davanje smjernica izvršnom osoblju SEC-a te određivanje veličine nagrada za *whistleblowere*. Otkad je stupio na snagu Dodd-Frank, *whistleblowing* može postati uistinu isplativ - pod određenim uvjetima - te *whistlebloweru* donijeti i do 30 posto vrijednosti od prikupljenih novčanih kazni.[54] Prije ovoga zakona, nagrada *whistlebloweru* se ogledala primarno u svojstvu zahvalnosti za visoke moralne standarde osobe.

Rad s *whistleblowerima* je zahtjevan posao. Neki zaposlenici su svjesni pravih i ozbiljnih prijestupa i motivirani iskrenim naporima vratiti stvari na pravi put. Neki, međutim, nisu. Neki su jednostavno nezadovoljni zaposlenici, pojedinci kojima vlada neraspoloženje ili višegodišnje nezadovoljstvo ili osobe koje žele uzdrmati situaciju šireći najnovije glasine.

S mogućnostima osobnog bogaćenja, *whistleblowing* postaje veći posao nego ikad. Jedan od razloga jest taj da se tradicionalna odvjetnička poduzeća, specijalizirana za tužbe, uključuju u cijeli proces s očitom namjerom zarade svog udjela u nagradi *whistleblowera*. Ova evolucija povlači za sobom i mogućnost da se znatno promijeni priroda *whistleblowing* procedure. Retrospektivno gledajući, nekoć je glavna motivacija bio altruizam a *whistlebloweri* su bili vođeni istinskom željom da pomognu, što je često značilo otklanjanje problema s najmanje smetnji. Sada to može biti više isplativo za *whistleblowere* i njihova "nova" odvjetnička poduzeća, kako bi se povećale smetnje, bez obzira pomaže li to organizaciji koja je žrtva ili ne.

Rudarenje podataka (*engl. data mining*) najprimjenjivanija je tehnika revizora u otkrivanju financijskih prijevara. U smislu forenzičnog računovodstva to je iterativni proces pretraživanja između velikog broja podataka s ciljem izdvajanja korisnih, ali ranije neotkrivenih informacija o nepravilnostima.[55] Uz pomoć računala, odnosno specijalnih računalnih programa moguće je provesti dubinsko ispitivanje nepravilnosti među

[53] Young, M., R. (2014). Financial Fraud Prevention and Detection: Governance and Effective Practices. New Jersey. John Wiley & Sons Inc. str. 134.
[54] Young, M., R. (2014). *Financial Fraud Prevention and Detection: Governance and Effective Practices*. New Jersey. John Wiley & Sons Inc. str. 134.
[55] Belak, V. (2011). *Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo*. Zagreb: Belak Excellens d.o.o. str. 189.

cjelokupnim skupovima podataka, a ne samo uzoraka podataka. Jedan od najpoznatijih alata koji se koristi kao metoda kod rudarenja podataka je i Benfordov zakon (*engl. Benford`s law*). Iako je Benfordov zakon poznat odavno (prvo istraživanje i teza datiraju iz 1881. godine, a 1938. formuliran model),[56] njegova upotreba u poslovnoj forenzici došla je do punog izražaja tek s mogućnošću korištenja moćnih računala i posebno dizajniranih računalnih programa. Benfordov zakon se temelji na neobičnom promatranju da se izvjesne znamenke javljaju češće od drugih u skupovima podataka.

Mnoga poduzeća i financijske institucije danas pribjegavaju suvremenim softverskim rješenjima koja, ili interno izrađuju u vlastitom IT odjelu ili kupuju gotova izvana. Analitika prijevara i pranja novca u 21. stoljeću sigurno korača u novu eru. Razvijaju se koncepti i programi kojima će se čovjeku olakšati praćenje, otkrivanje i sprječavanje sumnjivih aktivnosti. Tako danas IT kompanije zapravo imaju najviše posla jer su upravo njihove usluge najtraženije. Postoje mnogi analitički softveri (temeljeni na matematičko-statističkim modelima i algoritmima) koji se koriste u detektiranju i prevenciji prijevara.

Proces analize zahtijeva od revizora tri razvojno široka seta umijeća: znanja, vještine i sposobnosti koje treba povezati s vještinom kritičkog razmišljanja i sposobnosti da se misli izvan zadanih okvira. To je proces generiranja informacija i vodi ispitivače prijevara i forenzične računovođe drugim idejama.

Često se spominje pojam analitika prijevara (*engl fraud analytics*). Može se definirati kao analiza koja se oslanja na vještine kritičkog razmišljanja kako bi se *output* različitih metodologija integrirao u kohezijski djelotvoran proizvod za analizu.[57] Glavni princip pri korištenju analitike prijevara u otkrivanju prijevara je sljedeći: da bi se testirala i pratila učinkovitost unutarnjih kontrola, organizacija mora analizirati sve relevantne transakcije po svim parametrima, u svim sustavima i svim programima. Samo revidiranjem transakcija od izvorne razine može se osigurati željeni integritet i točnost. Navedena dva elementa ključno su polazište i od neprocjenjive važnosti u borbi protiv potencijalnih prijevara.

Određivanje kritičnih čimbenika uspjeha (*engl. critical success factors - CSF*) također može biti od pomoći. Mogu se objasniti kao ograničen broj područja u kojima će

[56] Radman, B. (2005). *Benfordov zakon*. Hrvatski matematički elektronski časopis Math. Vol. 5
[57] Spann, D., D. (2014). *Fraud Analytics: Strategies and Methods for Detection and Prevention*. New Jersey: John Wiley & Sons. Inc. str. 12.

rezultati, ukoliko su zadovoljavajući, osigurati konkurentsku izvedbu za organizaciju.[58] U procesu otkrivanja prijevara, revizor koji provodi istragu treba identificirati trenutne mjere koje poduzeće-žrtva provodi u vidu smanjenja i prevencije prijevara. Kada je navedeno istraživanje završeno, on može predložiti modificirane, nadograđene ili potpuno nove mjere zaštite koje će dati veću garanciju u borbi protiv kriminala u budućnosti. Novi sustavi obrane, specifično u internetskom bankarstvu, uobičajeno imaju polazište na kritičnim čimbenicima uspjeha. Svim interesno-utjecajnim skupinama u bankovnom okruženju jedan od ciljeva je iskorjenjivanje (danas) rastućih prijevara u internetskom bankarstvu. Pojedini autori govore da krucijalnu ulogu u ovom segmentu poslovanja banaka igraju sustavi prijava klijenata na *online* poslužitelja. U nekim zemljama već sada su zaživjele promjene na tom planu, ali to je uglavnom manjina. Vjeruje se da će u budućnosti biometrijske metode identifikacije korisnika te računalni softveri za detekciju i sprječavanje prijevara biti dominantni mehanizmi u smanjivanju opasnosti po banke i klijente.

4.2. Pristup poslovnih banaka prevenciji prijevara i pranja novca

Poslovne banke danas prevenciji prijevara pristupaju vrlo ozbiljno. Primjenjuju se strategije obrane, razvijaju sustavi signalizacije te se sve više ulaže u preventivnu strategiju.

Dva se koncepta ističu kada je riječ o strategiji obrane: Upoznaj svog klijenta (*engl. Know Your Customer - KYC*) i Upoznaj svog zaposlenika (*engl. Know Your Employee - KYE*).

Upoznaj svog klijenta počiva na nekoliko elemenata:[59]

- pozornost suradnika,
- savjesno vođenje predmeta,
- identificiranje,
- prepoznavanje sumnjivih transakcija,
- izvještavanje kompetentnih osoba,
- uska suradnja sa službama krivičnog gonjenja.

[58] Usman, A., K. (2013). *Critical Success Factors for Preventing e-Banking Fraud*. Journal on Internet Banking and Commerce, Vol. 18. No. 2. str. 5.
[59] Glinig, M. i Glinig, G. (2001). *Međunarodne financijske prijevare*. Zagreb: Partner banka. str. 104.

Koncept, Upoznaj svog klijenta, pred poslovnu banku postavlja obvezu provođenja dubinskih analiza. Praksa poznaje tri razine provođenja dubinskih analiza uz posebnu dubinsku analizu koja se može pratiti i kao zaseban slučaj.

Dubinska analiza stranke predstavlja u svojoj biti prikupljanje niza podataka o stranci / strankama s kojom banka stupa u poslovni odnos. Dubinska analiza stranke obuhvaća prikupljanje (i analizu) tri bitne grupe podataka, i to o:[60]

- identitetu (stranke i stvarnog vlasnika stranke),
- poslovnom odnosu (namjeni i predviđenoj prirodi poslovnog odnosa te stalnom praćenju poslovnog odnosa),
- transakciji (namjeni i predviđenoj prirodi transakcije).

Identitet se utvrđuje, prikupljaju se podaci i stalno se prati poslovni odnos i transakcije. To su mjere standardne dubinske analize stranke.

Tablica 3: **Razine dubinskih analiza korištene u analizi klijenata banke**

Pojednostavljena dubinska analiza (*engl. simplified due diligence*)
– niža razina dubinske analize
– prikladno za slučajeve kada postoji niska vjerojatnost (rizik) da je potencijalni klijent počinio ili bi mogao počiniti prijevaru, pranje novca ili financiranje terorizma
– uobičajeno za klijente čija vlasnička struktura i poslovne aktivnosti su javno dostupni kao i subjekte koji su predmet primjene odredbi Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (SPNFT)
Standardna dubinska analiza (*engl. standard due diligence*)
– srednja razina dubinske analize koja se koristi u većini slučajeva
– primjenjivo kada postoji potencijalna opasnost od prekršaja klijenta, ali je vjerojatnost (rizik) događanja istih niska
– uobičajeno u situaciji kada je potrebno prikupiti dodatne informacije radi razumijevanja prirode poslovnog odnosa s klijentom
Pojačana dubinska analiza *(engl. enhanced due diligence*)

[60] Biluš, M., Dominiković, N., Dremel, N., Masnjak, B. i Šakić, T. (2012). *Sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma*. Zagreb: RRiF-plus d.o.o. za nakladništvo i poslovne usluge. str. 113.

– viša razina dubinske analize
– primjenjivo za slučajeve kada postoji visoka vjerojatnost (rizik) da je potencijalni klijent počinio ili bi mogao počiniti prijevaru, pranje novca ili financiranje terorizma
– uobičajeno u situaciji kada je potrebno prikupiti dodatne informacije o vlasničkoj strukturi klijenta, povezanosti s drugim subjektima, kada postoje negativne medijske priče; klijent je politički izložena osoba *(engl. politically exposed person - PEP*) uz koju se vežu određene afere; osoba je prethodno osuđivana za prekršaje ili se protiv nje vodi sudski postupak zbog kaznenih djela
Posebna dubinska analiza *(engl. special due diligence)*
– specifična dubinska analiza koja se primjenjuje na određene skupine klijenata
– primjenjivo za slučajeve kada je klijent banka, štedna banka, stambena štedionica, društvo za osiguranje, mirovinsko društvo, društvo za upravljanje investicijskim fondovima
– primjenjivo za slučajeve kada je klijent državno tijelo, tijelo lokalne i regionalne samouprave, javna agencija, javni fond, javni zavod ili komora
– primjenjivo za slučajeve kada je klijent trgovačko društvo čiji financijski instrumenti kotiraju na tržištu kapitala
– primjenjivo za slučajeve kada je klijent Hrvatska pošta d.d.

Izvor: Biluš, M., Dominiković, N., Dremel, N., Masnjak, B. i Šakić, T. (2012). Sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma. Zagreb: RRiF-plus d.o.o. za nakladništvo i poslovne usluge. str. 103-125.

Navedene razine u praksi znače sljedeće:

- što je moguće opširnije informiranje o identitetu osoba koje se pojavljuju;
- posebnu pažnju obratiti na sve složene i neuobičajene poslove, sve neuobičajene poslovne aktivnosti koje nemaju ekonomski jasnu ili prepoznatljivu legalnu svrhu;
- pozadina takvih poslova mora se, koliko je god to moguće, dublje istražiti i dobiveni rezultati pisano evidentirati;
- sumnjivim se klijentima mora odbiti svaka potpora, a poslovni se odnosi moraju otkazati, računi takvih klijenata moraju se zatvoriti.

Ovdje treba napomenuti kako su klijenti pri otvaranju računa ili započinjanju poslovne suradnje najviše spremni na davanje opširnih informacija. Tu spremnost na davanje

podataka može podržati i bankarski suradnik koji zna pravilno postaviti pitanja. Na naknadna pitanja klijenti reagiraju s nepovjerenjem.

Lista indikatora rizika

Vrste rizika:

1. rizik zemlje
2. rizik klijenta
3. rizik proizvoda/usluge/vrste transakcije

Stupnjevi rizika:

A – visok stupanj rizika

B – srednji stupanj rizika

C – niži stupanj rizika

D – neznatan rizik

Stupanj rizičnosti klijenta određuje se prema slijedećem kriteriju:

Visok stupanj rizika - najmanje jedna vrsta rizika procijenjena indikatorom iz grupe A ili sve tri vrste rizika procijenjene indikatorom iz grupe B.

Srednji stupanj rizika - jedna ili dvije vrste rizika procijenjene indikatorom iz grupe B, a preostale/preostala vrste/vrsta rizika procijenjena indikatorom iz grupe C.

Niži stupnja rizika - sve tri vrste rizika procijenjene indikatorom iz grupe C.

Neznatan stupanj rizika - samo oni klijenti koji ispunjavaju uvjete što ih Pravilnikom odredi ministar financija

Slika 3: **KYC upitnik za fizičke osobe - primjer**

UPITNIK ZA KLIJENTE - FIZIČKE OSOBE (SKRAĆENI)

Banka je u obvezi imati ažurne osobne podatke koji se ovim Upitnikom prikupljaju temeljem Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma te pripadajućih provedbenih propisa, propisa EU, propisa međunarodne zajednice i međunarodnih standarda. Prikupljene podatke banka će koristiti za svrhu provođenja mjera dubinske analize klijenta, njegovih transakcija te izvršavanja obveza sukladno navedenim propisima.

Ukoliko banka ne može ispuniti zahtjeve koji se tiču provođenja mjera dubinske analize, ne smije uspostaviti ovaj poslovni odnos, a također može biti u obvezi prekinuti svaki postojeći poslovni odnos.

PODACI ZA VLASNIKA:

Ime i prezime _____ OIB _____

Datum rođenja _____ Mjesto rođenja _____

Država rođenja _____ Državljanstvo _____

Broj osobne iskaznice[1]/putovnice _____

Izdavatelj _____ Vrijedi do _____

Adresa prebivališta _____

Adresa boravišta _____

Telefon 1 _____ Telefon 2 _____

Broj mobitela _____ Fax _____

E-mail adresa _____

Djelujete li (ili ste djelovali u prethodnih 12 mjeseci) u državi Vašeg stalnog prebivališta/uobičajenog boravišta na istaknutoj javnoj dužnosti, ili ste član uže obitelji ili bliski suradnik osobe na istaknutoj javnoj dužnosti?

Molimo izaberite jedan od niže ponuđenih odgovora.

☐ 1. NE DJELUJEM / NISAM

☐ 2. DJELUJEM NA JAVNOJ DUŽNOSTI

☐ 3. ČLAN SAM OBITELJI OSOBE NA ISTAKNUTOJ JAVNOJ DUŽNOSTI

Ako ste odabrali ovaj odgovor molimo vas **navedite o kojem obliku povezanosti se radi:**

- ☐ (izvan)bračni drug ili partner
- ☐ brat ili sestra
- ☐ (posvojeno) dijete ili (izvan)bračni drug / partner (posvojenog) djeteta
- ☐ roditelj

☐ 4. SURADNIK SAM OSOBE NA ISTAKNUTOJ JAVNOJ DUŽNOSTI

Ukoliko ste odabrali neki od odgovora **pod rednim brojem 2, 3 ili 4** molimo vas **navedite o kojoj od niže navedenih javnih dužnosti se radi:**

- ☐ Predsjednik države ili vlade
- ☐ Ministar, zamjenik ili pomoćnik ministra
- ☐ Gradonačelnik ili načelnik jedinice lokalne samouprave
- ☐ Zastupnik u parlamentu / izabrani član zakonodavnog tijela

[1] Hrvatski državljani identitet dokazuju osobnom iskaznicom.
Napomena: Potreban je dodatan identifikacijski dokument zavlasnika u slučaju otvaranja računa ili ugovaranja drugog proizvoda banke putem opunomoćenika.

- ☐ Zastupnik u jedinici lokalne samouprave
- ☐ Član vrhovnog, ustavnog ili drugog visokog suda protiv čije presude, osim u iznimnim slučajevima nije moguće koristiti pravne lijekove
- ☐ Sudac financijskih sudova ili član savjeta središnje banke
- ☐ Veleposlanik, konzul ili visoki časnik oružanih snaga
- ☐ Član upravnog i/ili nadzornog odbora pravne osobe koja je u vlasništvu ili većinskom vlasništvu države

Ukoliko ste odabrali neki od odgovora pod rednim brojem 2, 3 ili 4 molimo navedite izvor imovine i sredstava koja jesu ili će biti predmet poslovnog odnosa i/ili transakcije:

Molimo odabrati **samo jedan** odgovor.

- ☐ plaća i drugi prihodi
- ☐ štednja
- ☐ prodaja financijske imovine
- ☐ prodaja nekretnine
- ☐ odšteta, naknada
- ☐ povrat kapitala iz inozemstva
- ☐ nasljedstvo, donacija
- ☐ ostalo _____

Vrsta zaposlenja:

Molimo odabrati **samo jedan** odgovor.

- ☐ zaposlen
- ☐ manager
- ☐ student
- ☐ samozaposlen
- ☐ umirovljenik
- ☐ poduzetnik
- ☐ obrtnik
- ☐ poljoprivrednik
- ☐ pomorac
- ☐ honorarac
- ☐ kućanica (m/ž)
- ☐ nezaposlen
- ☐ ostalo _____

Vrsta poslodavca:

Molimo odabrati **samo jedan** odgovor.

- ☐ javno poduzeće
- ☐ privatno poduzeće - veliko
- ☐ privatno poduzeće - srednje
- ☐ privatno poduzeće - malo
- ☐ obrt
- ☐ honorarac
- ☐ udruga
- ☐ fondacija
- ☐ pravne osobe koje koriste ili upravljaju javnim fondovima
- ☐ ostalo _____

Pozicija zaposlenja:

Molimo odabrati **samo jedan** odgovor.

- ☐ osoba s posebnim ovlaštenjem
- ☐ viša razina
- ☐ srednja razina
- ☐ niža razina rukovođenja
- ☐ rukovođenja vlasnik
- ☐ rukovođenja zaposlenik
- ☐ ostalo _____

Zemlja obavljanja ekonomske aktivnosti:

Molimo upisati **najmanje jednu** zemlju.

1. _____
2. _____
3. _____

Potpisom ovog Upitnika potvrđujem da su u njemu navedeni podaci istiniti te ovlašćujem banku da provjeri sve ovdje navedene podatke. Osobno ću vas obavijestiti ukoliko dođe do promjena vezanih uz prije izjavljene podatke i detalje.

Potpisom ovog Upitnika dajem izričitu suglasnost banci da može poduzimati sve radnje vezano na obradu i razmjenu mojih osobnih podataka navedenih u ovom Upitniku, uključujući i podatak o OIB-u i matičnom broju građana, a što obuhvaća pravo banke na prikupljanje, spremanje, snimanje, organiziranje, uvid i prijenos osobnih podataka u svrhu obavljanja redovitih poslova banke (i Grupe kojoj banka pripada, u zemlji i inozemstvu, vezano za ovaj poslovni odnos s bankom).

Potpis klijenta _____

Datum _____

Ime i prezime zaposlenika banke _____

Datum _____

Potpis zaposlenika banke _____

Komentar banke _____

Koncept Upoznaj svog zaposlenika, tiče se zaposlenika poslovne banke i internih prijevara, odnosno suradnje zaposlenika poslovne banke s klijentom prevarantom, a usmjerava pažnju na sljedeće:[61]

- otvaranje više računa pod istim ili različitim imenom, kao i pri relativno mnogo uplata ispod (za prijavu) dopuštene granice;
- otvaranje računa bez referenci, adrese, identifikacije, davanje razvučenih informacija bez stvarnog davanja traženih informacija;
- informacije o planiranim ili započetim poslovima koje se ne mogu provjeriti;
- iznenadne otplate problematičnih kredita;
- transfere većih iznosa u *offshore* centre,
- poslovne događaje koji su za tog klijenta neobični;
- učestale transakcije ispod dopuštene granice;
- priljeve novca uz napomene
- zaposlenike koji ne koriste godišnji odmor, odnosno imaju raskošan stil života.

Razvoj znanosti i informacijske tehnologije omogućio je poslovnim bankama jednostavnije praćenje poslovnih promjena klijenata te time potakao izgradnju različitih sustava signalizacije.

Navedeni sustavi mogu uključivati praćenje sljedećeg:

- napadnih promjena prometa klijenata,
- statistike podizanja gotovine,
- *Suspected Kiting Reports* (mogućnost dokazivanja lanca transfera),
- provjera (fiktivnog) robnog ili financijskog prometa.

Preventivna strategija poslovnih banaka podrazumijeva sljedeće radnje:

- mjere opreza pri otvaranju računa nepoznatim klijentima;
- pažnju na korespondentne odnose s drugim bankama, osobito onima u *offshore* centrima;
- pažnju na neobične promete;
- razvoj regulative za koncept Upoznaj svog klijenta;
- principijelno odbijanje neozbiljnih financijskih ponuda;
- intenzivno promatranje skupljača kapitala;

[61] Glinig, M. i Glinig, G. (2001). Međunarodne financijske prijevare. Zagreb: Partner banka. str. 104-105.

– pomnije provjere klijenata koji su postali uočljivi (što se dogodilo, što radi klijent, promatranje poslovnice koja vodi račun itd.).

Sprječavanje financijske prijevare složen je proces koji obuhvaća primjenu informacija *(engl. intelligence*), dubinskih analiza *(engl. due diligence),* istraživanje novinskih arhiva putem interneta itd.

U današnje doba, sve više kompanija pred poslovnim izazovima pribjegava holističkom GRC pristupu *(engl. Governance, Risk and Compliance approach)*[62] koji se smatra adekvatnim odgovorom na sve povezanije društvo i svijet. IT *(engl. information technology)* sustavi koji integriraju GRC funkcije pomažu financijskim institucijama, konkretno poslovnim bankama i osiguravajućim društvima, pri usklađivanju s brojnim pravnim, zakonskim i regulatornim zahtjevima, pri stvaranju transparentnosti u poslovnim odnosima, pri planiranju i primjeni mjera i kontrola, te pri donošenju poslovnih odluka u svezi rizika i usklađenosti.

Pranje novca donosi nezakonito stečena sredstva u pravno valjani financijski i gospodarski promet tako što se prikriva podrijetlo tih sredstava. Globalizacija je doživjela razvoj sve sofisticiranijih metoda kojima se dodatno otežava prevencija pranja novca. Kako bi se suzbio organizirani kriminal te financijski sustav poštedio zloupotreba, razvijeni su mnogi standardi na globalnom nivou kao i usvojeni zakoni.

Poslovne Banke i osiguravajuća društva posebno su pogođeni rizicima pranja novca zbog svog portfelja proizvoda. Službe za sprječavanje prijevara i pranja novca i službe za usklađenost kao poslovne funkcije u financijskim institucijama često se bore s kontinuirano aktivnim izazovima; zaštita organizacije u kojoj rade od zloupotreba i usklađenost poslovanja s važećim zakonskim propisima. Ova poduzeća su pod povećanim pritiskom prilikom otkrivanja potpunih informacija u poslovnim odnosima te kako bi uz to još zadovoljila brojne zakonske propise.

Učinkovita, na IT temeljena strategija provjere postaje odlučujući, krucijalni čimbenik za pružatelje financijskih usluga, odnosno poslovne banke i osiguravajuća društva. Osim usklađenosti s pravnim zahtjevima, fleksibilnost, niski troškovi i vrijeme, ključni su faktori za održavanje i ažurnost procedura provjere kod pranja novca.

Poslovne banke i osiguravajuća društva sve više prebacuju svoj fokus na borbu protiv prijevara i njihove prevencije. Općenito razmatrajući, prijevara nije ograničena na regije ni

[62] Holzenthal, F. (2014). IT-Based Anti-Money Laundering and Anti-Fraud in Banks and Insurance Companies. ZRFC - Risk, Fraud & Compliance. Vol. 9, str. 1.

djelatnosti niti ima bilo kakve veze s veličinom organizacije. Nacionalne i međunarodne studije, npr. od ACFE, pokazuju da štete uzrokovane prijevarnim aktivnostima predstavljaju ozbiljnu prijetnju gospodarstvima. Nadalje, brojni pravni zahtjevi (npr. britanski Bribery Act, njemački Banking Act) zahtijevaju da provjere budu proširene i na "druga kaznena djela". To podrazumijeva potrebu za traženjem prijevarnih akcija.

Kreativnost kriminalaca ne poznaje granice. Nove varijante i sheme razvijaju se svakodnevno (sve više u smjeru) internetskog bankarstva ili internih prijevara. Elektronski mediji pojačano se koriste za kriminalne radnje budući da se sve odvija virtualno i tzv. nevidljive (anonimne) novčane transakcije olakšavaju prikrivanje prijevare.

Ipak, stvarni troškovi prijevara sežu daleko izvan financijskog gubitka za organizaciju. Poslovne banke i osiguravajuća društva izloženi su osiguranju imovine svog klijenta, izbjegavanju vlastitih financijskih slabosti (teškoća) i dugoročnoj šteti na račun svoga ugleda.

U sljedećim odlomcima, sistematiziran je pristup poslovnih banaka prevenciji prijevara u odnosima s klijentima. Riječ je viđenju suzbijanja prijevara i pranja novca iz perspektive IT stručnjaka, Franka Holzenthala[63], koji je kroz nekoliko točaka elaborirao najvažnije elemente u toj borbi.

a) Analiza rizika novih i postojećih klijenata

Analiza rizika novih klijenata poslovne banke provodi se upotrebom informacija koje su prikupljene prilikom procesa prihvaćanja klijenta. Novostečene informacije treba provjeriti i uskladiti sa svim otprije raspoloživim u bazama podataka. S jedne strane to se odnosi na baze podataka kojima se identificira stvarni vlasnik *(engl. beneficial owner*) korporativnog klijenta. Cijelo trgovačko društvo klijent tretirat će se sukladno tome je li jedan od stvarnih vlasnika označen kao visokorizičan ili ne. S druge strane, prethodno (ili trenutačno) kažnjavane osobe i osobe s tzv. PEP *(engl. politically exposed person)* listi uzeti će se u obzir kod traženja podudaranja s podacima dobivenim od samog klijenta. Kažnjavane osobe moraju biti odbijene čim pokušaju započeti poslovni odnos s financijskom institucijom. Subjekt koji je prepoznat i klasificiran kao politički izložena osoba (PEP) smatra se visokorizičnim klijentom i tretira pojačanom dubinskom analizom *(engl. enhanced due diligence).* Nadalje, podnositelji zahtjeva za stupanjem u poslovni odnos s bankom, biti će razvrstani prema rezultatima vrednovanja rizika potencijalnih klijenata dobivenih temeljem podataka koje su dostavili financijskoj instituciji. U tom kontekstu,

[63] Holzenthal, F. (2014). IT-Based Anti-Money Laundering and Anti-Fraud in Banks and Insurance Companies. ZRFC - Risk, Fraud & Compliance. Vol. 9. str. 4-7.

ima smisla kriterije za vrednovanje rizika održavati fleksibilnim kako bi se isti mogli prilagođavati pojedinačnim podacima dobivenim od novog klijenta.

Za razliku od početne procjene rizika kod novih klijenata, procjena rizika kod postojećih klijenata jest kontinuiran proces koji se ponavlja na redovitoj osnovi (npr. polugodišnje, godišnje). Svaka reklasifikacija klijenta (npr. iz visokorizičnog u srednjerizičnog) mora biti evidentirana (arhivirana) i dostupna odjelu revizije na zahtjev. Za klasifikaciju rizika postojećih klijenata, znatno je više informacija dostupno u unutarnjim istraživačkim sustavima financijske institucije, nego u početnoj procjeni rizika klijenta, jer su ponašanje klijenta po pitanju transakcija, profil te trenutačno korišteni proizvodi / usluge već poznati poslovnoj banci. Integracija s početnom procjenom rizika pomaže instituciji u otkrivanju odstupanja klijenta od uobičajenog ponašanja i unutarnje politike institucije o prihvaćanju klijenata. Tako organizacija može odlučiti postoji li potreba za promjenom pristupa pri kontinuiranom praćenju klijenta

b) Otkrivanje pranja novca putem prilagođenih scenarija

Nakon prihvaćanja klijenta, dubinska analiza se primjenjuje na svakog klijenta koji je svrstan u određenu rizičnu skupinu (npr. visokorizičan klijent fizička osoba), tijekom prikupljanja podataka koji bi mogli upućivati na potencijalno djelo pranja novca. Zastupljenost ove postupne dubinske analize treba biti standardna značajka rješenja usmjerenih na otkrivanje pranja novca. Nadalje, takav sustav trebao bi biti opremljen nizom navedenih pravila provjere *(engl. check rules)* za pranje novca. To su, između ostaloga, pravila za otkrivanje *smurfinga* (tehnika pranja novca), spavajućih računa *(engl. dormant accounts)* u poslovnim bankama koji pokazuju naglu (iznenadnu) aktivnost, prerano otkazivanje polica osiguranja, česte promjene stvarnog vlasnika korporativnog klijenta ili povratak većih iznosa sredstava (primjerice, kod kredita). Navedena rješenja se međusobno razlikuju s obzirom na opcije koje daju službenicima odjela za sprječavanje prijevara i pranja novca u financijskim institucijama, dopuštajući im da samostalno dodatno navedu i opišu scenarije pranja novca.

Odstupanja od prvotno navedenog ponašanja mogu se otkriti automatski ukoliko su u sustav integrirana pravila za proces prihvaćanja klijenata. IT sustav generira upozorenje *(engl. alert)* ako se klijent ne ponaša sukladno s time. Integrirana funkcija za upravljanje slučajevima prijevara treba podržati istragu generiranog upozorenja i cjelokupni proces odlučivanja, od poništavanja upozorenja do podnošenja izvješća o sumnjivim aktivnostima *(engl. suspicious activity report - SAR)* odgovornoj razini u financijskoj instituciji

c) Podudaranje plaćanja s kaznenim listama

Sukladno međunarodnim zahtjevima, sve organizacije koje otvaraju transakcije moraju osigurati da time (nenamjerno) ne podržavaju financiranje terorizma. U tu svrhu, transakcije se moraju provjeriti u stvarnom vremenu s javno dostupnim kaznenim listama. U slučaju podudaranja, transakcija (plaćanje) mora biti odmah zaustavljena i prezentirana odgovornoj osobi za donošenje odluke. Ovaj vremenski kritičan proces mora biti baziran na unaprijed definiranom radnom tijeku (uključuje npr. e-mail obavijest, autorizaciju korisnika, dualne kontrole, i dr.). Inteligentni sustavi, međutim, ne pronalaze samo podudaranja s kaznenim listama, već omogućuju i stvaranje prilagođenih poslovnih pravila. Tako izrađena poslovna pravila mogu dodatno izoštriti rezultate pretraživanja kaznenih lista, spriječiti lažne pozitivne *(engl. false positive)* upozoravajuće signale ili poslati e-mail obavijest ovisno o dobivenim skupinama rezultata.

d) Vrednovanje i upravljanje rizicima prijevare

Učinkovita borba protiv prijevara zahtijeva korporativnu procjenu rizika i alate za prepoznavanje i praćenje otprije poznatih i novih složenih rizika. Ukoliko je procjena rizika temeljena na IT-u integrirana u istraživački sustav za sprječavanje prijevara *(engl. anti-fraud research system),* jaki ključni pokazatelji mogu obogatiti analizu rizika. Učinkovitost mjera IT prevencije može se tako automatski utvrditi, a procjena rizika kontinuirano modificirati s dobivenim mjerama.

e) Zaštita od pokušaja prijevara i pranja novca

Za razliku od izvornih provjera pranja novca, provjera drugih kriminalnih radnji mnogo je teža. Scenariji nisu jasno definirani, a obrasci prijevarnih akcija mijenjaju se gotovo na dnevnoj bazi. Slučajevi prijevara su često složeni događaji koji trebaju biti prepoznati u vrlo kratkom vremenskom raskoraku. CEP rješenja *(engl. Complex Event Processing),* odnosno primjena tehnologije za predviđanje i obrađivanje složenih događaja u poslovanju, ovdje može biti od velike pomoći. CEP podrazumijeva povezivanje događaja koji nemaju nikakvu očitu vezu. Ukoliko se detektiraju sumnjivi obrasci i nizovi, aktivira se upozoravajući signal *(engl. red flag)* koji je u stvarnom vremenu praćen upozorenjem *(engl. alert)* te se u slučaju prekoračenja postavljenog praga mora donijeti odluka o postupanju, u što je kraće mogućem roku. Samo ovaj postupak omogućuje sprječavanje ili odvraćanje od prijevarnih radnji. U nastavku su dana dva primjera prevencija prijevara u bankama u stvarnom vremenu; pokušaj unutarnje i vanjske prijevare. Sukladno svemu navedenom, može se reći da CEP rješenja omogućuju poslovnim bankama da reagiraju odmah i postave fleksibilne scenarije. Treba napomenuti da sustavi za otkivanje prijevara i pranja novca temeljeni na IT podlozi moraju biti čvrsto povezani s bankovnim procesima.

Iz etičkog i tehničkog kuta gledišta, radničko vijeće i odjel unutarnje revizije u banci trebaju razumjeti i prihvatiti ideje i stajališta koja mogu promijeniti način rada i ponašanje u budućnosti, prilikom implementacije elaboriranih IT rješenja, pogotovo ako je u pitanju unutarnja prijevara. Vrlo važni, osjetljivi podaci moraju se držati u tajnosti i označeni pseudonimima. Samo u slučajevima potvrđene sumnje, ovi podaci mogu biti dešifrirani i obznanjeni trećoj strani (npr. odjel unutarnje revizije).

Svakako, vrijedi dodati da IT rješenja moraju biti prikladna za upotrebu od strane korisnika, s intuitivnim korisničkim sučeljem, brzim pristupom i potrebnim funkcionalnostima. IT odjel poslovne banke trebao bi biti uključen samo tijekom uvodne (instalacijske) faze ovog softvera i za potrebe održavanja istoga. Preferiraju se standardni softveri koji su složeni, istovremeno fleksibilni te se mogu nadograđivati prema potrebi. Uz to, IT sustavi moraju biti u stanju potpuno se integrirati u postojeće bankovne procese i aktivnosti. Jedino tako će uspješno odraditi svoju cjelovitu svrhu u detektiranju i sprječavanju prijevara i pranja novca u poslovnim bankama.

5. ZAKLJUČAK

Okolina u kojoj poslovne banke posluju kontinuirano pred organizaciju postavlja izazove i izloženost rizicima koji prijete i mogu ugroziti ostvarenje ciljeva poslovanja. Adekvatan sustav interne kontrole pomaže u pravovremenom identificiranju i poduzimanju potrebnih koraka. Interna kontrola sastoji se od aktivnosti i procesa kojima se osigurava operativna učinkovitost, usklađivanje poslovanja sa regulatornim zahtjevima te točnost i pravodobnost financijskog izvještavanja. Uspješno uspostavljena i provođena interna kontrola doprinosi i stvaranju slike poželjnog poslovnog partnera kako na domaćem tako i na globalnom tržištu.

Razvoj informacijske tehnologije trenutno predstavlja najveći izazov u poslovanju banaka. Informacijska tehnologija olakšala je način rada i smanjio obujam posla, isto toliko je otvorio nova vrata informatički obrazovanim osobama za zloupotrebu tehnologije i jednostavniju egzekuciju same prijevare. Razvoj novih tehnologija i njihova primjene u poslovanju poslovnih banaka kroz pružanje financijskih usluga u obliku internetskog i mobilnog bankarstva te korištenje bankovnih kartica na Internetu, poveća zloupotrebu takvih usluga za nezakonite aktivnosti krađe ili pranja novca. Razvojem tehnologije dolazi i do zloupotrebljavanja znanja određenih skupina kako bi ukrali podatke, stvorili viruse i slično te na taj način dodatno stvarili probleme zaposlenicima banke koji su odgovorni za zaštitu imovine banke i njezinih klijenata. Neovlaštenim računalnim napadima sredstva s bankovnih računa oštećenih osoba prebacuju na račune drugih osoba koje, uz određenu naknadu, na vlastitim računima zaprimaju novac koji potječe od kaznenog djela računalne prijevare i tako zaprimljena sredstva dalje prosljeđuju u inozemstvo. Vjeruje se da će se i u budućnosti najviše napada odvijati računalnim, internetskim kanalima. Prema tome, može se predvidjeti i veća potreba za stručnim, kvalitetnim IT uslugama. Zadatak obveznika u sustavu sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma je tehnološkom nadogradnjom osigurati informatičku podršku uvođenjem novih računalnih programa i prateće informatičke opreme kako bi odgovorili na prijetnje proizašle korištenjem novih tehnologija. Koristeći mnoge analitičke softvere prijevare se puno brže i jednostavnije detektiraju i preveniraju. U budućnosti će biometrijske metode identifikacije korisnika i napredni računalni softveri svakako biti dominantni mehanizmi u smanjivanju opasnosti po poslovne banke i njihove klijente.

Financijski stručnjaci napravili su mnogo koraka u borbi protiv prijevara, no još mnogo toga treba učiniti. Svi pojedinci koji upravljaju poslovima na vrhu hijerarhijske piramide organizacije, unutarnji i vanjski revizori, investitori, kreditori i regulatori moraju biti zainteresirani za integritet financijskog izvještavanja. Razumijevanjem porijekla, rasta i otkrivanja prijevare slijedi prevencija i ključ odvraćanja od prijevara. Poslovna banka kao obveznik Zakona o SPNFT treba prihvatiti jedinstvenu politiku upravljanja rizicima za pranje novca i financiranje terorizma i uspostaviti učinkovit sustav. Na temelju politika, usvajaju se učinkovite unutarnje aktivnosti, a posebice u segmentima: provjere stranke, analize rizika poslovanja sa strankom i prepoznavanja i otkrivanja stranaka i pratećih transakcija za koje postoje razlozi za sumnju na aktivnosti pranja novca ili financiranja terorizma. Važnost se stavlja i na edukaciju zaposlenih, kako bi se ponašali sukladno s navedenim postupcima i koristili ih u svom svakodnevnom radu te efikasno i provodili definirane mjere. Poslovna banka u aktivnostima usmjerenima na upravljanje rizika svakako treba uključivati definirane postupke obrade stranke, aktivnosti pripreme analize rizika, procese kontinuirane edukacije zaposlenika, mehanizme unutarnje revizije, postupke detektiranja i informiranja o sumnjivim transakcijama te odgovornost zaposlenika za provođenje definiranih mjera otkrivanja i sprječavanja aktivnosti pranja novca ili financiranja terorizma.

Uspostavljanje informacijskog sustava poslovna banka omogućava sigurno praćenje aktivnosti na području aktivnosti sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma.

Informacijski sustav u tom slučaju pruža mogućnost vođenja evidencija o strankama nad kojima je provedena dubinska analiza te ostalih evidencija propisanih Zakonom o SPNFT te učinkovito pretraživanje svih prikupljenih informacija o strankama, njihovim transakcijama i poslovnim odnosima. Takav sustav bi omogućavao učinkovito praćenje poslovnih odnosa te lakše prepoznavanje sumnjivih transakcija. Svrha unutarnje revizije u poslovnim bankama sukladno Zakonu o SPNFT je utvrđivanje i uklanjanje manjkavosti u provođenju propisanih mjera otkrivanja i sprječavanja aktivnosti pranja novca i financiranja terorizma te unaprjeđenje sustava otkrivanja sumnjivih transakcija ili stranaka.

Popis literature

Knjige

1. Belak, V. (2011). *Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo*. Zagreb: Belak Excellens d.o.o.
2. Biluš, M., Dominiković, N., Dremel, N., Masnjak, B. i Šakić, T. (2012). Sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma. Zagreb: RRiF-plus d.o.o. za nakladništvo i poslovne usluge.
3. Buble, M. (1995). Metodika projektiranja organizacije. Split: Ekonomski fakultet Split.
4. Chambers, A. D., Selim, G. M. i Vinten, G., (1993). Internal Auditing. London: Pitman Publishing.
5. Fonorow, M. S. Internal Auditor's Manual and Guide. New Yersey: Englewood Cliffs, Prentice Hall.
6. Lewis, P. (1998). Internal Quality System Auditing. Columbs, Ohio: Greyden Press.
7. Radman, B. (2005). *Benfordov zakon*. Hrvatski matematički elektronski časopis Math. Vol. 5
8. Rezae, Z., Riley, R. (2012). *Prijevara u financijskim izvještajima: Sprječavanje i otkrivanje*. Zagreb: MATE: Zagrabačka škola ekonomije i managementa.
9. Ružić, D. (2003). Interna revizija u bankama te odnos revizije i supervizije.
10. Sever Mališ, S., Tušek, B. i Žager, L. (2012). Revizija: načela, standardi, postupci. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika.
11. Spann, D., D. (2014). *Fraud Analytics: Strategies and Methods for Detection and Prevention*. New Jersey: John Wiley & Sons. Inc.
12. Spencer Pickett, K. H. (2010). The Internal Auditing Handbook. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
13. Tušek, B. (2001). Revizija – Instrument poslovnog odlučivanja. Zagreb*:* TEB Poslovno savjetovanje.
14. Tušek, B. i Žager, L. (2008). Revizija. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika.
15. Usman, A., K. (2013). *Critical Success Factors for Preventing e-Banking Fraud*. Journal on Internet Banking and Commerce, Vol. 18. No. 2.
16. Vitezić, N. (2002). Interna revizija u bankama i financijskim institucijama - realne mogućnosti i stvarna ograničenja. Zagreb..
17. Young, M., R. (2014). Financial Fraud Prevention and Detection: Governance and Effective Practices. New Jersey. John Wiley & Sons Inc.
18. Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever, S. i Žager, L. (2008). *Analiza financijskih izvještaja*. Zagreb: Masmedia.

Članci

1. ACFE (2014). Report to the Nations on Occupational Fraud. str. 19.
2. Biluš, M., Dominiković, N., Dremel, N., Masnjak, B. i Šakić, T. (2012). *Sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma*. Zagreb: RRiF-plus d.o.o. za nakladništvo i poslovne usluge. str. 113.
3. Glinig, M. i Glinig, G. (2001). *Međunarodne financijske prijevare*. Zagreb: Partner banka. str. 104.
4. Holzenthal, F. (2014). *IT-Based Anti-Money Laundering and Anti-Fraud in Banks and Insurance Companies*. ZRFC - Risk, Fraud & Compliance. Vol. 9, str. 1.
5. Institut internih revizora (2009). Međunarodni okvir profesionalnog djelovanja. Zagreb: Hrvatski institut internih revizora.
6. Mijoč, I., Kovač, R. i Marijanović, M. (2011). Specifičnosti interne revizije u bankama. Ekonomski vjesnik. Vol. XXIV, No. 2.
7. Škare, M. (2003). Uloga nadzora u poslovnom upravljanju banaka : mogu li se bankarske krize izbjeći. Revizija: časopis za revizijsku teoriju i praksu. No. 10,
8. Tušek, B. (2010). Upravljanje funkcijom interne revizije. Računovodstvo i financije. str. 51.
9. Vitezić, N. (2002). Interna revizija u bankama i financijskim institucijama - realne mogućnosti i stvarna ograničenja. Zagreb.

Diplomski radovi, magistarski radovi i slično

1. Glinig, M. i Glinig, G. (2001). Međunarodne financijske prijevare. Zagreb: Partner banka. str. 104-105.
2. Lončar, J. (2015). Utjecaj primjene basela III na bankarski sektor. Seminarski rad. Osijek: Ekonomski fakultet. Str. 13.
3. Tušek, B. (1998). Istraživanje uloge revizije u procesu upravljanja poduzećem. Magistarski rad. Zagreb: Ekonomski fakultet. str. 57.
4. Tušek, B. (2000). Revizija u funkciji poslovnog odlučivanja i upravljanja. Doktorska disertacija. Zagreb: Ekonomski fakultet. str. 83.

Propisi (zakoni, pravilnici, uredbe itd.)

Zakon o kreditnim institucijama (Narodne Novine br. 159/13. 19/15. 102/15.)

Mrežne stranice

1. Banka za međunarodne namire BIS URL https://www.bis.org/publ/bcbs210.pdf (pristupljeno 28.12.2017.)
2. bis.org URL https://www.bis.org/publ/bcbs210.pdf (pristupljeno 28.12.2017.)
3. hnb.hr URL http://www.hnb.hr/-/zakon-o-kreditnim-institucijama (pristupljeno 05.12.2017.)
4. Lexinexis URL: http://www.lexisnexis.com/en-us/about-us/about-us.page (pristupljeno 20.10.2017.)
5. mup.hr URL https://www.mup.hr/ministarstvo/dokumenti/zakoni (pristupljeno 27.11.2017.)

6. Poslovna.hr URL: http://www.poslovna.hr/registracija/about.aspx?link=o_nama (pristupljeno 20.10.2017.)
7. Zakon.hr URL https://www.zakon.hr/z/117/Zakon-o-sprje%C4%8Davanju-pranja-novca-i-financiranju-terorizma (pristupljeno 20.12.2017.)

Popis grafikona, slika i tablica

Slike:

Slika 1: **Međunarodni okvir profesionalnog djelovanja internog revizora**

Slika 2: **Najznačajniji čimbenici koji utječu na usvojeni pristup obavljanja interne revizije**

Slika 3: **KYC upitnik za fizičke osobe - primjer**

Tablice:

Tablica 1: **Osnovna lista općih indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija**

Tablica 2: **Identifikacijske isprave kao indikator za prepoznavanje sumnjivih transakcija**

Tablica 3: **Razine dubinskih analiza korištene u analizi klijenata banke**